

Патріоти виступають за республіканську ідею

— *Задля чіткішого розуміння проблеми охарактеризуйте, будь ласка, політико-правові засади основних політичних гравців будь-якої успішної країни, які мусять бути на політичній арені?*

— Спілкуючись з політологами, політехнологами, істориками, даю їм, як і Вам, відповідь: не моє завдання розбиратися в демократах. Хай вони самі в собі розбираються і дають собі оцінку, конкурують, розповідають, хто кращий, хто гірший, хто правильний і т. ін. Моє завдання сказати просту річ, яку я глибоко для себе усвідомив і прийняв. Щодо сучасної України, то для нас є три політичні традиції: націоналістична, республіканська і демократична.

Першої, націоналістичної, гадаю, могло б і не бути, якби наші сусіди не нищили український народ у XX і продовжують нищити в XXI столітті. Скажу парадоксальну річ: за відсутності посягань ворогів на нашу ідентичність, свободу і незалежність Україна не мала б ні Петлюри, ні Бандери, ні Шухевича тощо. Коли народ нищать фізично і духовно, заганяють у голод, у безвихідь — тоді з'являється крайня радикальна позиція, сформована в націоналістичній оболонці. Сформована не сама по собі, а суспільно-політичними обставинами. Європа пройшла цю смугу значно раніше від українців. Але й сьогодні вона починає реагувати належним чином на ті чи ті загрози.

Інша традиція — демократична. Вона виходить з логіки, що всі люди рівні. Спрощуючи характеристику, можна сказати, що тут головний принцип — кожній людині має дістатися всього порівну. Не важливо, чи вона працює, чи вилежується на дивані, чи розумна і освічена, чи не дуже.

Республіканська традиція: хочемо жити в цьому світі, а для цього треба спиратися на людей енергії, на власника, на самодостатню людину, на того, хто створює нові ідеї, духовний продукт, підприємства... На того, хто має професію: фермера, пілота, винахідника, літератора, журналіста, художника, адвоката, нотаріуса тощо. Тобто на людей, які живуть власною професією. Оце республіканець. Про це треба людям просто і дохідливо розповісти, спираючись на історію, культуру, традиції. І переконувати їх, щоб визначалися. Це стратегічне завдання. І не треба дурити сьогодні народ ефемерними політичними об'єднаннями, запевняючи всіх і кожного, як вони сплять і думають про народ і державу.

— *Пане Микола, а до кого ми віднесемо ті п'ять відсотків населення України, які володіють 90 відсотками всіх багатств країни при нашій 10-відсотковій інформаційній можливості?*

— Це не останнє складне питання, яке стоїть перед нашим суспільством. Скажу так: вони не належать ні до перших, ні до других, ні до третіх. Олігархія руйнує політичну систему країни, вона не має ідеології. Тому її треба витіснити із займаних позицій, з яких вона веде наступ на майбутнє нашої успішної країни. Зрештою, олігархи — сіячі хаосу не лише в політичній системі.

— *Але мені здається, що у цих п'яти відсотків скоробатків "ідеологія" всетаки є. Скоцентовано її висловив ха-*

Ви коли-небудь замислювалися, в якій політичній традиції написана Конституція України 1996 року і які від того держава і суспільство мають наслідки? Відомий правник, фахівець з проблем правосуддя і конституційного права, один із тих, хто йде на парламентські вибори в команді політичної партії "Патріот", Микола СІРИЙ стверджує: республіканській. На його переконання, і політико-правова основа українського народу, ментальність, культура, історія також є республіканськими. А впродовж багатьох років, насамперед часів незалежності, нашим народом правлять демократи. І нашу Конституцію ухвалили... демократи. В цьому лежить глибинний конфлікт, який шматує, розриває націю.

Фото Едуарда Овчаренка

Микола Сірий: політико-правова основа українського народу, ментальність, культура, історія є республіканськими

з'яї новообраного президента Бєня Коломойського. Якоюсь, коли його журналісти запитали, які в нього принципи, він відповів: "У мене принцип — нікаких принципів!" Але ж він такий не один, хто фінансує переважну більшість політичних партій, насамперед тих, які вийшли на фінішну пряму парламентських перегонів.

— Мусимо визнати, що всі ці партії попри їхню демагогічну риторіку і обіцянки виборцю не дають відповіді на запитання про завтрашній день. Про майбутнє наших дітей і перспективу країни. Тобто для того, щоб вибудувати перспективу, треба пропустити через себе кожному з нас, громадян України, базові питання життя держави. Побачити, в чому ж наша перспектива.

Останнім часом, відразу після закінчення президентства Петра Порошенка, точиться багато розмов про зовнішню політику за його каденції, наголошують, що це саме його досягнення в зовнішній політиці. Частково це правда. Але якщо ми повернемося до ґрунтового розгляду питання про зовнішню політику, то зрозуміємо: перспективу мають країни, впізнані у міжнародних відносинах. А впізнаність є тоді, коли кожен може сказати, якої політичної традиції та чи та країна. Коли ж за результатами виборів на політичні посади приходять люди, які не можуть навіть приблизно сформулювати, до якої політичної традиції вони належать, то як можна будувати зовнішні відносини?

Візьмімо відносини між Україною і США. Дві глобальні партії США — демо-

кратична і республіканська — мають у такому випадку поставити собі просте питання. Демократи: з ким із демократів в Україні їм спілкуватися, з ким будувати тривалі відносини? Республіканці те саме. Бо, відомо, республіканці американські будують тривалі відносини з консерваторами англійськими, республіканцями французькими, іспанськими тощо. З іншими політичними силами вони, безперечно, також спілкуються, але розуміють, хто їхній близький друг, хто представляє однакову ідеологію і з ким треба формувати тривалі проекти міждержавної, міжнародної співпраці.

Доки в Україні президент, політичні партії, які здобувають перемогу на виборах, невідомо якої політичної традиції, нам не варто очікувати бодай найменших позитивних результатів. Як тільки Україна здобуває чітке політичне обличчя, як тільки стане зрозуміло, що в Україні 5—7 чи може 10% націоналістів і вони підтримують національну партію — зрозуміло, кому і як вести політику. Ще якийсь відсоток підтримує в Україні демократичне спрямування, ще якийсь — республіканське. Після цього міжнародна політика України, образно кажучи, вже наступного дня набуває стабільності. І це об'єктивно, бо політичні сили, які мають багаторічну історію в усіх провідних країнах світу, бачать і набувають свого партнера. Вони бачать, з ким спілкуватися, з ким вести справи, розуміють, як будувати стратегію.

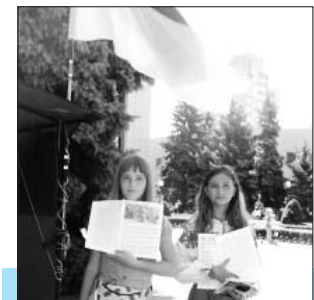
Закінчення на стор. 2

Дорогі друзі, колеги, соратники!

15 липня 2019 року відзначає 80-ліття відомий український письменник, громадський діяч, політик, лауреат Шевченківської премії Павло МОВЧАН.

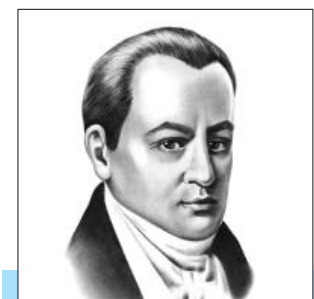
З цієї нагоди о 17 годині (15 липня 2019 року) в Українському домі (вул. Хрещатик, 2) відбудеться дружнє віншування нашого ювіляра, голови ВУТ "Просвіта" імені Тараса Шевченка, члена НСПУ, автора десятків книг Павла МОВЧАНА. Просимо долучитися до Мовчанового кола.

КОМУ МОВА РІДНА ПРИМУСОВА?

5

БУДЕМ, БАТЬКУ, ПАНУВАТИ

8

ХОРОВА ШЕВЧЕНКІАНА ПАВЛА МУРАВЬСЬКОГО

12

Закінчення. Початок на стор. 1

— Тобто, хочете сказати, що зовнішня політика Порошенка насправді була не така вже суперкласна і далека від ідеальної?

— Так! Бо Порошенко вів зовнішню політику держави не ідеологічно. Вона, якщо можна так сказати, мала розмазану політичну стратегію. Така стратегія не є перспективною. Наше спільне завдання на найближчий час — попри те, що українці сьогодні у збуреному стані, народ проти всіх, насамперед старих політичних сил — відроджувати ідеологію. Так, старі політики, які здискредитували Україну і її цінності, мають піти геть, зійти з політичної авансцени. Але ми повинні зрозуміти найголовніше: завтрашній день для нашої країни, як і для будь-якої іншої, тільки за чіткими ідеологічними платформами. Чіткими у виразі облич тих, хто представляє ці платформи, чіткими в ідеології, пов'язаних з історією, культурою, ментальністю, характером народу, його способом життя. Тільки за цим наше завтра. Хотілося, щоб людей, упевнених у цьому, було в Україні з кожним днем дедалі більше. А я глибоко переконаний, що так воно й буде.

— **Пане Микола, Ви представляєте політичну партію “Патріот”, яка впродовж кількох років у рамках “Української альтернативи” намагалася реалізувати цю ідею, але певних результатів поки що не бачимо...**

— На моє глибоке переконання, якщо б виборчий процес розпочався тоді, коли він мав початися — відповідно до вимог Конституції, а саме 27 жовтня, то українці отримали б набагато якіснішу Верховну Раду. Бо до виборів готувалися не тільки парламентські сили, а й інші, які не представлені у нинішньому парламенті. Вони розраховували мобілізувати своїх прибічників, ресурси, зорганізуватися саме під виборчий процес, націлений на 27 жовтня. Це врахували лідери нинішніх політичних перегонів. Швидкий старт, збурення політичної системи, авантюрний початок виборчої кампанії призвів до того, що багато політичних партій не змогли зорганізуватися. Я думаю, що та ж “Українська альтернатива” могла б бути більш сильною представленою, якби виборчий процес розпочався тоді, коли мав розпочатися.

Не треба бути великим політехнологом чи політичним експертом, аби прогнозувати, що за нинішньої ситуації ми отримаємо падіння якості законодавчого органу. Прискорений політичний процес у цьому разі не на користь Україні. Це загальне правило: якщо щось робиш швидко, поспіхом, то завжди результат буде поганим. У нашому випадку буде саме так. Ми отримуємо склад Верховної Ради з якісної точки зору гірший, ніж отримали б у жовтні.

— **Чому Ви вирішили за таких експресивно-прискорених умов узяти участь у виборах?**

— Я безпартійний. Для себе довго визначав, чи включатися в цей виборчий процес, чи ні. Ключовими для мене при прийнятті рішення було два аргументи. Перший: як фахівець у галузі права, в галузі конституційного права, в галузі політичних процесів, я з очевидністю розумію, що країна входить у період політичного

Патріоти виступають за республіканську ідею

хаосу, розбалансування державних інститутів, розбалансування всієї політичної системи. За таких обставин кожна свідомі і відповідальна людина не може бути осторонь. Не можна бути стороннім спостерігачем і дивитися, як розвалюється твоя держава. Така моя громадянська і, якщо хочете, позиція фахівця і патріота.

І другий аргумент, який став остаточною і переконливою для мене: коли політична партія “Патріот” заявила про свою готовність іти під прапорами республіканської традиції, відроджувати республіканську ідею, запускати ренесанс республікан-

— Йдеться не про те, що Україна чекає. Цей процес уже розпочався. І мені надзвичайно приємно, що саме політична партія “Патріот” йде на вибори не просто політичним списком — вона йде на вибори політично професійною командою. І в списку партії представлено не лише членів партії, а велику кількість професіоналів у різних галузях. Це юристи, економісти, представники соціальної, культурної сфер, учителі, лікарі, підприємці. Вони не є членами партії, але вони зрозуміли, що треба об'єднати зусилля разом з політичною партією “Патріот” республікансько-

По-друге, наш наступний пріоритет: український уряд має формуватися лише з українців, і ми не бачимо жодного іноземця на провідних політичних посадах України. Ми цілком відповідально стверджуємо, що українська нація — самодостатня. Ми вже маємо досить політичного досвіду, аби самоуправлятися. Нам не потрібен жоден зовнішній чинник. У нас є відповіді на всі питання державотворення. І в конституційно-правовому напрямі, в напрямі судової реформи, соціальної сфери тощо. Безперечно, мати радників, мати комунікації з іншими країнами завжди потріб-

мо питання так: чому ми сьогодні українцям не довіряємо мати зброю? Ми за те, аби законодавство розвивалося в напрямі регулювання порядку надання зброї громадянам. Наша формула, яку не треба сприймати буквально, “в кожному українську хату — зброю”. Коли в кожній українській хаті, кажучи образно, буде зброя (а ми, безперечно, говоримо про відповідальних українців), тоді ніякий Путін не відважиться прийти до нас з агресією. На цей принцип не може пристати жодна авторитарна країна. Путін ніколи не дасть зброю своєму народові. Путін до кінця озброюватиме лише військові частини, які йому підкоряються. Буде надавати зброю лише тим, хто перебуває під начальниками, яких Путін одним розчерком пера може зняти з посад. Наша позиція полягає в тому, що чим більше українців отримають право на зброю (відповідальних українців, перевірених, тих, що пройнуть відповідні тести), тим більший буде рівень безпеки країни.

Остання ключова теза — базовим принципом республіканців є принцип народовладдя. Наша стратегічна мета і наші тактичні цілі спрямовано на покорокове посилення засад народовладдя. Принцип такий: олігархам — ні, народовладдю — так. Це означає, що лінія республіканців чітко спрямована на те, аби система влади на найвищому рівні набувала ідеологічної визначеності. Аби люди знали політично, хто і що робить, і яку ідеологічну позицію займає. Але республіканці кажуть, що чіткість влади має бути зверху і донизу. Тобто, починаючи з маленького села, система влади, в нашому розумінні, має набути, і ми все для цього робитимемо, абсолютної чіткості і опори на людей. Кожен, хто отримає повноваження, повинен бачити, на кого він спирається, на яку соціальну групу. І разом з цією соціальною групою нести відповідальність за село, місто, територіальну громаду, район, взагалі певну територію. Ми категорично проти розмитості у владі, коли призначають того чи того губернатора, чи опиняється на посаді мера якась незрозуміла людина — він за все добре, він за щасливе життя всіх, і ніхто не може зрозуміти, яку політичну позицію він представляє. Хто він — демократ, націоналіст чи республіканець. Ми за те, щоб усі політичні посади зверху донизу набули свого політичного обличчя. І кожна особа, яка здобуває політичну посаду, здобуває мандат від народу, мусить мати свій політичний портрет, а не маску лицедія. Дати чітку відповідь: хто ти? Хто твої прибічники, на підтримку якої соціальної групи ти спираєшся в селі, місті, області чи регіоні. Звідси впливатиме спрямування нашої внутрішньої і зовнішньої політики, підготовка і ухвалення законів, які відповідатимуть інтересам українського суспільства і нашої держави.

Засідання активу політичної партії “Патріот”. У центрі — голова партії Микола Голомша

ських ідеалів, то я сказав, що це та справа, яка має перспективу на десятиліття. Сказав для себе і кажу іншим. Це абсолютно правильний політичний стратегічний напрям, до якого мають пристати всі професійні порядні, відповідальні люди з тієї простої причини, що він не є надуманим. Він не є штучним. Цей напрям глибоко торкається історії, культури, ментальності українського народу. Якщо сказати дуже коротко: Україна чекає на повернення себе в республіканську політичну традицію. Чекає народ загалом, інколи чітко не усвідомлюючи цього. Чекає змін кожен українець, сім'я якого пройшла через голод, репресії, чужі війни, визвольну боротьбу, збиткування і викорінення рідної мови, культури.

— **У народі кажуть, що під лежачий камінь вода не потече. Кажете: вся Україна чекає... Ми довго чекатимемо, поки кожен українець усвідомить ці прості речі, на яких стоїть гідність людська і національна. Але наразі цю функцію взяла на себе політична партія “Патріот”. Які конкретні шляхи і методи задіяні для того, щоб цей процес розпочався? Невпевне, потрібен насамперед закон, який би визначив чітку і зрозумілу структуру політичного процесу в Україні?**

го спрямування, аби формувати єдину політичну позицію.

Ми розуміємо, що сьогодні республіканська ідея ще не звучала в суспільстві так гучно, як має звучати, як вона об'єктивно відповідає стану нашого життя. Але якщо ми вже вирішили, що піднімаємо прапори республіканства в Україні, то переконані: наша політична сила на правильному шляху. Піднявши ці прапори, як опору ми маємо дві базові позиції.

По-перше, ми піднімаємо прапори республіканства не в придуманому нами вигляді, а які сформовано нашим власним досвідом, нашою історією, культурою, традицією. Разом з тим, ми піднімаємо прапори не унікальні, а такі ж, які відповідають республіканській традиції у США, Великобританії, Франції й інших провідних країнах світу. Там, де республіканська політична ідея є однією з провідних і показує не одне десятиліття позитивні результати. Ми йдемо політично й ідеологічно впізнаваними. І хочемо, щоб нас так само впізнавали як своїх майбутніх партнерів інші.

Йдучи з республіканською програмою політичної партії “Патріот”, ми абсолютно чітко визначаємо, що наші пріоритети — це традиційні цінності українського народу.

Світ змінюється, світ динамічний, тому треба встигати, тримаючи руку на пульсі життя. Але наша ключова позиція звучить так: українському уряду — українських міністрів.

Наступна важлива річ, яка є в основі нашої політичної платформи, полягає в тому, що коли країна в небезпеці, то для республіканців не стоїть питання вибору методів. Коли країна в небезпеці, республіканці всіх країн світу займають одну позицію. Вони посилюють обороноздатність, вони за те, аби збільшувалися витрати бюджету на безпеку, аби мобілізаційне життя країни посилювалося і було на піку до того моменту, доки всі території не повернуться до складу України.

Республіканці, як правило, не кличуть миротворців, якщо знають, що ті не прийдуть. Республіканці завжди дякують міжнародній спільноті за будь-яку допомогу, але виходять із того, що лише власна мобілізація по всіх напрямках: армії, народу, всіх силових структур, — це той шлях, який може привести до перемоги.

Республіканці також займають чітку позицію в питанні зброї. Український народ віками жив зі зброєю. Український народ за свою тисячолітню історію не випускав зброї з рук. Ми стави-

Спілкувався
Микола ТАБОРИТ

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Пам’яті Анатолія Камінського

Кожен, хто чи то особисто знав доктора Анатолія Камінського зі США, чи з його книжок або з публіцистичних праць в українських газетах і журналах на окремих сайтах, погодиться, що ця людина належала до плеяди великих українців. Належала, бо 28 травня 2019 року у містечку Варвік штату Нью-Йорк на 95-му році несподівано обірвалася нитка життя цієї людини.

Хоч Анатолій Камінський був довголітнім директором української редакції радіо “Свобода”, з якою моя дружина як активістка пресової служби Української Гельсінської Спілки активно співпрацювала в 1988—90 рр., проте нам випала нагода познайомитися влітку 1994 року. Саме тоді силами середовища УГВР за кордоном та УРП у Києві проводилася конференція, присвячена 50-річчю утворення Української Головної Визвольної Ради (був це своєрідний парламент повстанської України). Наше знайомство з часом переросло у дружбу. Ми регулярно обмінювалися публікаціями, думками. Остання наша 50-хвилинна розмова по скайпу відбулася 24 травня 2019 року.

У ній йшлося переважно про загрозу російського реваншу в Україні, про стурбованість, як казав А. Камінський, американських кіл тим, що виробляє путінська імперія. Запитуючи, над якою темою зараз працює, казав, що він ще творчо працює. Сподівався, що ще хоча б раз, улітку, приїде в Україну, бо йому треба з’ясувати деякі справи в українських архівах. Розмова наша традиційно закінчилася козацьким “будьмо!” і сподіванням, що, може, наступне спілкування базуватиметься на оптимістичнішому матеріалі. “Я вам через два тижні знов зателефоную”, — сказав на прощання пан Анатолій. Коли його скайпова адреса довгий час не засвічувалася зеленим індикатором, я став хвилюватися. 29 червня нас сповістив приятель Анатолія Камінського з Полтавщини Олександр Панченко, що в газеті “Свобода” з Америки була інформація про смерть професора Камінського.

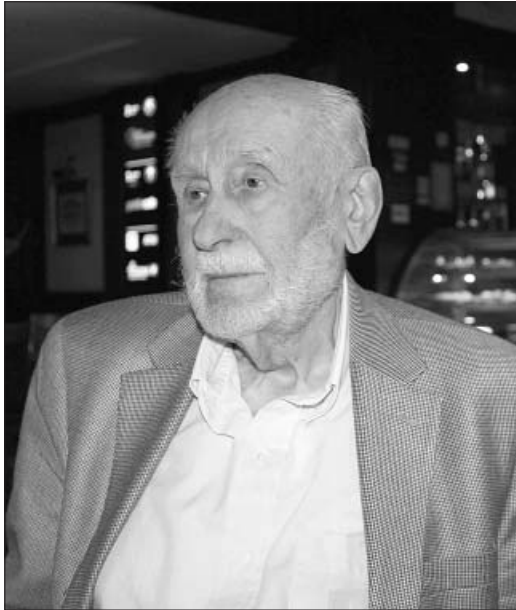
Для мене дуже цінними були роки творчої співпраці з цією уні-

кальною людиною. Кожна розмова з ним — чи то телефонна, чи особиста зустріч переконувала, що тільки на основі ідеології демократичного націоналізму, на якій базувалися перші українські громадські й політичні структури, можна побудувати реальну потужну державу. Як автор підручника “Основи міжнародних відносин” (загалом він автор 14 наукових книг та великої кількості статей), у ході наших розмов з радістю давав поради, як орієнтуватися у нюансах світової дипломатії.

Вітаючи разом з рідними цю людину зі святом уродин (народився Анатолій Камінський 17 травня 1925 року в селі Кошляки Півдольського району Тернопільської області), ми бажали йому незгасаючої творчої наснаги у праці задля утвердження доброго імені України, яку він упродовж життя виборював своєю працею та посприяючи як учений, громадський діяч, керівник і редактор авторитетної у ті роки Української служби радіо “Свобода”. У привітанні 2018 року ми називали його патріархом такої потрібної нинішній Україні ідеології демократичного націоналізму.

У кінці 1990-х рр. він став засновати в Києві громадський науково-дослідний інститут, який займався б питаннями стратегії розвитку України. Реалізація цієї ідеї виявилася не під силу (через обмежені фінансові можливості). Середовищу УГВР, Політичну Раду якого від 1995 року очолював Анатолій Камінський. Був він також Головою Політичної Ради ОУН за кордоном. Слова про нього у газеті “Свобода”: “Був дружнім і приємним у товаристві, жертвеним і готовим допомагати потребуючим, дбайливо записував книгу свого життя добрими ділами”, — є правдивими.

У 1983—1989 роках Анатолій Камінський, згадують про нього приятелі зі США, був директором української служби радіо “Свобода” у Мюнхені. Коли він перебрав керівництво україн-

ської секції радіо “Свобода”, працівників було від п’яти до семи осіб, а стараннями А. Камінського українську секцію було поширено до понад 40 осіб.

В Україні колишній український політ’язень, дисидент, а згодом політик-державник Богдан Горинь (близький приятель А. Камінського), коментуючи на прохання радіо “Свобода” його вплив на людину часів радянського тоталітаризму, сказав: “На мій погляд, заслуговує найвищої вдячності України директор “Свободи” Джордж Бейлі, який, звільнивши байдужого чи ворожого до українських національних проблем керівника Української служби радіо “Свобода” Миколу Геруса, на його місце серед великої низки кандидатів призначив досвідченого політика, авторитетного науковця, виваженого дипломата, серцем і розумом українського патріота Анатолія Камінського, завдяки якому “Свобода” стала українським голосом, виявом внутрішніх прагнень народу до демократії і незалежності. Сталося це якраз у той час, коли в Україні та інших республіках загниваючої імперії під назвою СРСР зароджувався вирішальний етап національно-визвольних рухів. З часу призначення Анатолія Камінського керівником Українського відділу радіо “Свобода” національносвідомі

сили в Україні відчули лікоть побратимів, єдність дум і прагнень, власну потребу якнайтіснішого співробітництва. Без перебільшення можна сказати: радіо “Свобода” стало рупором ідей українського національно-визвольного руху. Без допомоги “Свободи” не було б можливості через мізерний наклад самвидаву донести до широких кіл громадськості думки борців за демократію, свободу і незалежність рідної країни”.

Анатолій Камінський середню освіту здобув у місті Львові. З юнацьких років був активним членом ОУН. Тому змушений був перед приходом Червоної Армії емігрувати. Там чекав його табір Ді-Пі у Регензбурзі (Німеччина). Наприкінці 1950-х років завершив студії права на УВУ, а згодом продовжив і успішно завершив студії міжнародних відносин у Лондонській школі. Після Другої світової війни проживав у Мюнхені. Крім студій, активно діяв у лавах ЗЧ ОУН.

На запрошення Миколи Лебедя емігрував до США і довгі роки працював у Дослідній асоціації “Пролог” у Нью-Йорку. Вся дослідна праця “Прологу” мала завданням здобувати інформацію про події у Радянському Союзі, зокрема в Україні. Ці новини були про активно діючий дисидентський рух і поодиноких дисидентів, як Петро Григоренко, Іван та Надія Світличні, Микола Руденко й інші, а також про Українську Гельсінську Групу. Усі ці новини друкувались в українській пресі за межами України.

Анатолій Камінський був професором УВУ, де викладав міжнародні відносини і був деканом. Також на запрошення читав лекції в університетах Києва і Львова, був членом редакцій журналів “Український Самостійник” і “Сучасність”, друкувався у “Свободі”, був дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка. Лауреат міжнародної премії ім. Пилипа Орлика.

Праха Анатолія Камінського поховано на цвинтарі св. Духа у Гемптонбургу, штат Нью-Йорк.

Конкурс на Симоненківську премію 2019 року

Конкурсна комісія з присудження Всеукраїнської літературної премії імені Василя Симоненка повідомляє, що з 1 липня 2019 року розпочато прийом творчих робіт на здобуття премії. Прийом робіт на конкурс триватиме до 15 жовтня 2019 року.

Премію встановлено Черкаською обласною радою, Черкаською обласною державною адміністрацією за підтримки Національної спілки письменників України, Черкаської обласної організації НСПУ, Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка та Ліги українських меценатів із метою вшанування пам’яті поета-гуманіста Василя Симоненка, широкою популяризації його імені й творчості, підтримки молодих талантів, заохочення професійних і непрофесійних літераторів до творчих пошуків у галузі літератури, до написання високохудожніх літературних творів громадянського звучання, спрямованих на побудову незалежної демократичної України.

Премія присуджується у двох номінаціях:

а) за кращу першу поетичну збірку (поетичний дебют), зміст якої відповідає вказаному тематичному спрямуванню;

б) за кращий художній твір (поезія, проза, драматургія), зміст якого відповідає вказаному тематичному спрямуванню.

До участі в конкурсі допускаються твори чи привірняні до них публікації в літературних часописах, надруковані протягом останніх 3-х років, не відзначені іншими преміями, які здобули високу оцінку літературної критики, громадськості, широкого кола читачів. Мова творів — українська.

Право висунення творів на здобуття премії мають колективи творчих спілок і товариств, мистецьких, навчально-наукових, культурно-просвітницьких установ і закладів (при цьому додається відповідний протокол). Кожна з організацій може представити на здобуття премії один або кілька творів одного автора. Посмертно премія не присуджується.

Згідно з положенням, конкурсна комісія проводить відбір поданих робіт для участі в конкурсі й визначає лауреата, якому вручається диплом, нагрудний знак і грошова винагорода, розмір якої становить 15 тисяч гривень у кожній номінації.

Список робіт, допущених до участі в конкурсі, публікується в пресі. З 15 жовтня до 30 листопада влаштовується їхнє громадське обговорення. Підбиття підсумків конкурсу завершується до 1 грудня. Оголошення імені лауреата — до 15 грудня 2019 року. Вручення премії — в Черкасах.

Пропозиції й матеріали подавати чи надсилати за адресою: Черкаська обласна організація Національної спілки письменників України, вул. Байди-Вишневецького, 17, оф. 109, м. Черкаси, 18000. Тел. (0472) 37-73-54.

Запрошуємо до участі в конкурсі!

Володимир ПОЛЩУК,
голова конкурсної комісії

Полтавська шкільна читальня просвітянина запрошує

Валентина ШЕМЧУК,
заслужений працівник культури України

У Зеленому Гаю на місці останнього спочинку письменника та його дружини Олександри Рудченко лягли квіти від шанувальників спадщини майстра слова. На святкових урочистостях “Увічнити — торкнутися душею до слова, до таланту, до снаги...” з ушанування ювілею великого земляка директор Мирнівської ЗОШ № 8 спеціаліст вищої категорії, учитель-методист Світлана Богодиста оголосила про заснування іменної письменникової читальні.

“Нині ми відкриваємо шкільну читальню імені Панаса Мирного — письменника, чий талант відомий не лише в Україні, а й в усьому світі”, — запросила гостей мистецького дійства приєднатися до започаткованої справи заслужений працівник культури України, лауреат премії імені Па-

У Полтавській загальноосвітній школі I—III ступенів № 8 імені Панаса Мирного до 170-ї річниці від дня його народження гостинно відчинила двері читальні класика української літератури.

наса Мирного Полтавської обласної ради, ініціатор відкриття пам’ятної дошки Панасові Мирному Валентина Шемчук.

Панас Мирний — великий полтавець, просвітянин, хто своєю творчістю збагатив рідну мову, примножив славні традиції прекрасного письменства. Зустріли перших відвідувачів Мирнівської читальні, перерізавши традиційну стрічку, наставники юних книголюбів Світлана Богодиста й Валентина Шемчук.

На полиці оселилися подаровані до шкільної читальні перші книжки. Це — хроніка з життя Панаса Мирного та Івана Біли-

ка “Брати і побратими” Михайла Медуніці та “Катрине весілля” — уривок із роману Гната Хоткевича “Тарас Шевченко” від обласного відділення Міжнародної організації “Жіноча громада”. Літературно-художнє видання, присвячене Великому Кобзареві й “симфоністу української прози”,

передані школярам-читцям у рік ювілеїв народження Тараса Шевченка й Панаса Мирного.

Символічно, що саме зараз учні та вчителі долучилися до проекту швидкочитання, який впроваджуватиметься в полтавській школі № 8 з нового навчального року.

Михайло НАЄНКО,
доктор філологічних наук

«Філологічний семінар»

Йому нині 115. Заснований у Київському університеті професором Володимиром Перетцем, він сформував модерне літературознавство в особі Миколи Зерова, Павла Филиповича, Михайла Драй-Хмари, Освальда Бургардта, Сергія Маслова, Івана Огієнка, Дмитра Чижевського й ін., але за перше десятиліття радвлади цей науковий напрям та його сподвижників було винищено і піддано ідеологічному остракізму. Відродити семінар удалося лиш 20 років тому і нині, отже, в нього (хоча й не дуже круглий), але подвійний ювілей: 115 і 20.

Протягом певного часу мала місце розбіжність у поглядах на час виникнення “Філологічного семінару”. Первісну назву його (“Семинарий русской филологии”) сформульовано було на догоду російсько-імперській доктрині, але пізніше він здобувся на істинно наукове означення “Філологічний семінар”.

Деякі джерела хибно наголошують, що семінар почав діяти з 1907 року. Але авторитетнішим слід вважати свідчення однієї з учасниць семінару, згодом — відомої дослідниці питань теорії й історії літератури, дружини Володимира Перетця Варвари Павлівни Адріанової-Перетц. У радянські часи вона працювала в системі Академії наук СРСР. Академік Д. Лихачов часом наголошував, що вона як науковець “превзошла” свого вчителя, але Варвара Павлівна завжди говорила про В. Перетця як про Вчителя з великої літери. У післямові до вибраних його праць, що стало можливим у часи т. зв. “хрущовської відлиги”, вона писала: “Воспитание молодых исследователей было главной целью университетского преподавания В. Перетца. Поэтому уже с осени 1904 г. (виділено мною. — М. Н.) он начал организацию семинара, каждый член которого брал для разработки свою тему...”. А 1907 року цей семінар “із обычного университетского “спецсеминара” превратился в своеобразный научный кружок. Работа в этом кружке не входила в рамки факультетской программы, не давала “зачетов”, не регулировалась часами университетского расписания и положением участника...”. А коли в 1994—1996 роках я пропонував відродити цей “семінар”, то було обрано форму не “спецсеминару”, як 1904 року, не “гуртка”, як 1907 року, а щорічного симпозиуму-семінару з міжнародним статусом і з єдиною темою: “Теоретичні й методологічні проблеми літературознавства”.

На перших трьох семінарах-симпозиумах розглянуто такі підтеми: “Сергій Єфремов і Дмитро Чижевський: дві літературознавчі методології — одна мета”, “Літературознавство як наука й освітня проблема”, “Інтерпретація художнього тексту”. Детальна інформація про ці семінари містилася тоді в газетах “Літературна Україна” (16.05.1996), “Освіта” (10.07.1996), “Освіта” (05.02.1997) й ін., а матеріали четвертого семінару опубліковано 1998 року вже окремим збірником (“Філологічні семінари”) і саме з того часу почалося літочислення його як відродженого в нових умовах.

Професор В. Перетц роботу заснованого ним семінару зосереджував насамперед на формі художнього слова, і тому його наукову методологію прийняли називати формальною чи формотворчою. Чи був він тут найпершим і єдиним на той час? Ні, звичайно. Сучасники, як знаємо, і дуже палкі послідовники якоїсь традиції схильні до перебільшень і фетишизації. В. Перетц був дуже скромним і об’єктивним в оцінках своєї діяльності. Не випадково він свою працю “Із лекцій по методології історії русської літератури” супроводжував приміткою “на правах рукописи” (1914). У 20-х роках він опублікував скорочений варіант цієї праці з назвою “Краткий очерк методологии истории русской литературы”.

На питаннях форми художнього твору зосереджувало свою увагу, як відомо, навіть найдавніше європейське літературознавство. Всі оті (починаючи з Платона й Арістотеля) міркування про види, роди і жанри поезії, про епос, лірику та драму були не чим іншим, як міркуваннями про художню форму літературних явищ. Продовжували їх і автори ренесансних та барокових поетик (до кінця XVIII ст.), і лише в часи романтизму й реалізму увага до форми відійшла ніби на другий план; але для того, виявляється, щоб у кінці XIX ст., коли заявили про себе модерністські форми художнього мислення, знову вийти на передній край науки про літературу. За яких-небудь десять чи трохи більше літ до виникнення семінару В. Перетця в європейській філології стали дуже активно обговорювати можливість формотворчого розуміння мистецьких явищ, згадавши, зокрема, думки з цього приводу німецького естетика Баумгартена (друга половина XVIII ст.), біографічний метод французького письменника і вченого Сент-Бева

Семінар академіка В. М. Перетця (1910-ті роки)

(40-ві роки XIX ст.), естопсихологію француза Еннекема (кінець XIX ст.), а в Росії, зокрема, підключився до цієї проблеми один із найбільших теоретиків літератури свого часу О. Веселовський. 1893 року він прочитав випускникам вищих жіночих курсів у Петербурзі лекцію “Із введення в историческую поэтику”, а 1899-го опублікував перших “Три главы из исторической поэтики”, в яких концептуальною основою був саме формальний підхід до літературних явищ.

У той час до пошуків нових форм аналізу художнього слова й секретів творчості спонукали чимало знакових явищ літературного мистецтва та науки про нього. Французькі “парнасці”, “Молода Німеччина”, автори “Молодого Польщі”, поети російського “срібного віку” тут говорили про це дуже багато. А водночас породжували нові літературознавчі візії З. Фрейд і Ф. Ніцше, а трактат І. Франка “Із секретів поетичної творчості” (1898) змагався, зокрема, з паралельно утверджуваною тоді “модою” на вульгарний соціологізм марксистської псевдоестетики.

В українському літературному процесі рубежу XIX—XX ст. потребу формального аналізу текстів диктували “Зів’яле листя” І. Франка і повісті О. Кобилянської, новелістика “покутської трійці” і новоромантична поезія Лесі Українки, імпресіоністична проза М. Коцюбинського і символістські спроби утверджуваної тоді Олександра Олеся... А на горизонті вже виднілися підрастаючі автори з “Молодого музи”, згодом — з “Української хати” та ін. Розгадати таїну їхніх новотворів намагалися тоді і вони самі, і старші й молодші їхні сучасники з літературно-критичного цеху, але їхньому дослідницькому методу бракувало найголовнішого в науковій діяльності — академізму. Ліквідувати цю прогалину судилося саме професору В. Перетцю і слухачам його “семінарію”. В сучасні їм формальні шукання письменників вони майже не втручалися, але були, звичайно, в їхньому полоні чи в їхній аурі. Починали, однак, здалеку, з глибин, освоюючи майже цілком найдавнішу українську та російську літературу і приходячи до висновку, що найкраще їм у цьому прислужиться саме формальна, фі-

лологічна методологія. Вона дасть змогу, на думку В. Перетця та його “семінаристів”, проникнути в естетику слова, вивести літературу з циклу суспільних дисциплін, поставити її на відповідне місце в системі мистецтв, розв’язати важливі текстологічні проблеми і т. ін.; ішлося, по суті, про надання літературі і науці про неї іманентного, самоцінного значення. Цю концепцію В. Перетц висвітлював у роботі з методології історії російської літератури, але стосувалась вона й літератури української і на ній виховалась ціла плеяда найвидатніших свого часу українських та російських літературознавців. Хто вони?

Більшість із них бачимо на знімку 1910 року, але там могли б бути й трохи старші за них Микола Зеров, Михайло Драй-Хмара, Освальд Бургардт та наймолодший Дмитро Чижевський. Він прийшов у семінар 1914 року, перевівшись до Київського університету з Петербурга, який був шкідливим для нього не тільки з кліматичних причин. Можна з певністю сказати, що це золотий генофонд нашого літературознавства ХХ століття. Частина його радянська влада виштовхала в еміграцію (сумнозвісне “ленинское выдворение из России философов и историков”), дехто був духовно зламаний і змушений займатися свідомо звуженими чи й кон’юнктурними питаннями літературознавства, а таких, як Микола Зеров, Павло Филипович, Михайло Драй-Хмара, було репресовано і закатовано в більшовицьких таборах смерті. На три роки таборів (відбував термін у “Сиблагі”) був засуджений Кость Копержинський, три роки заслання відбула в Середній Азії Софія Щеглова, Олександрів Багрію вдалося “переховатися” в Азербайджані, Борису Ларіну — в Петербурзі і т. ін.

Не уник репресій і Володимир Миколайович Перетц. Його і всіх його побратимів звинувачували в належності до вигаданих контрреволюційних, терористичних, буржуазно-націоналістичних організацій, але насправді їх закатовано за те, що вони були справжніми вченими, прагнули добути значення літератури з художньої форми, з її естетичної вартості. Подібний сатанізм європейська цивілізація демонструвала хіба що 500 літ тому, на межі середньовіччя і ренесансу.

Професора і дійсного члена російської та української академії наук В. Перетця арештовано було нібито за належність до контрреволюційної фашистської організації “Российская национальная партия”, яка, крім усього, мала ще й “Зарубежный мозговой центр” на чолі з Романом Якобсоном. 1934 року було заведено так зване “Дело славистов”, за яким репресовано понад сто лінгвістів, літературознавців, письменників, мистецтвознавців, художників, архітекторів, фольклористів, етнографів і навіть кількох геологів, гідрологів та трьох хіміків. Це було фактично третє за радянських часів варварське нищення гуманітарної еліти в СРСР. Перше — згадане ленінське “выдворение” філософів і істориків у 1921—22 роках, друге — розгром 1930 року сфабрикованої органами ГеПЕУ Спілки Визволення України (СВУ) на чолі нібито з академіком Сергієм Єфремовим, і через чотири роки третє — “Дело славистов”. Як результат, гуманітарну науку в усьому СРСР доведено до цілковитого знекровлення на генетичному рівні, гіркі плоди чого ми пожинаємо донині.

Професор В. Перетц “по Делу славистов” засуджений був на три роки заслання в глухий Саратов, університет у якому не мав ні філологічного, ні історико-філософського факультетів. Крім такого покарання, ОГеПЕУ (тодішнє КаДеБе) звернулося в травні 1934 року “совершенно секретно” з листом до Сталіна, щоб той позбавив В. Перетця звання академіка. Підписав це звернення якийсь “зам. пред. ОГПУ Агранов”.

Йосип Сталін, звичайно, клопотання ОГеПЕУ про позбавлення В. Перетця академічних звань задовольнив, після чого вчений, прибувши до Саратова — виснажений, ображений, з безліччю хвороб — написав Сталіну сповненого відчаю листа. Наведу кілька цитат із нього: “В настоящее время состояние моего здоровья таково, что жить мне, по-видимому, осталось очень мало... Арест, обвинение, ужасное по своей невероятности, ссылка в непривычный для меня климат, жизнь в непривычных бытовых условиях, исключение из обеих академий сломали моё и без того слабое здоровье”. Вчений просив дати йому можливість “дожить последние месяцы жизни в семье” і ще раз переглянути його судову справу. “Если моя невиновность будет обнаружена хотя бы тогда, когда меня уже не будет в живых, то все же это даст по крайней мере право опубликовать мои законченные научные работы”. Донині на це прохання вченого зреаговано лиш частково: звання академіка двох академій офіційно не повернуті, вся спадщина його не опублікована чи не перевидана, увічнення пам’яті меморіальною дошкою здійснено лише в Київському університеті. Все інше залишилось переважно так, як описали в своєму донесенні московському начальству два саратовські службисти НКВС: “...Перетц В. Н. 23 сентября (насправді, 24-го. — М. Н.) умер... Поп “благословил” гроб, находящийся в закрытом состоянии. На могиле установлен крест с дощечкой... а на другой день должны были положить плиту с надписью”.

Останнє в цьому сумному сюжеті пов’язане з Україною. 20 липня 1934 року з Саратова В. Перетц написав листа новому директору Пушкінського дому в Петербурзі Л. Каменеву, в якому засуджений академік припускав, що причиною його арешту “скорее всего могли быть интриги против него на Украине”. Припущення це не безпідставне. 1934 року молодий директор тодішнього Науково-дослідного інституту Тараса Шевченка ВУАН Євген Шаблювський написав рецензію на “Научный сборник”, редагований В. Перетцем, з дуже промовистою назвою: “До кінця розтрощити кубло буржуазного націоналізму”. Зміст заявленого в рецензії націоналізму кожен читач міг домислювати на свій смак, бо в судовій справі слідчі дуже ретельно зазначали: в підсудного

ЯК МОДЕРНА НАУКА ПРО ЛІТЕРАТУРУ

Перетца дід був — хрещений єврей, а в материнській гілці його роду стрічалися і росіяни, і українці. Вибір націоналізму, отже, міг бути дуже широким...

Інша українська інтрига могла бути пов'язана з іменем штатного співробітника українського ГПУ-КДБ і відомого літератора-історика-археолога Віктора Петрова (псевдоніми Домонтович, Бер, Петренко, Веріга). В Петербурзі він на рубежі 20—30-х років зустрічався з В. Перетцом (чого він до нього їздив? — можна лише здогадуватися), у Києві він знав буквально все про колишніх “семинаристів” Володимира Перетца, особливо — про Миколу Зерова та його дружину Софію Лободу. Коли Зерова було вже страчено, цей літератор-кадебешник розшукав вдову Софію Лободу-Зерову й навіть одружився з нею, ехидно згадавши в своїх спогадах, що Перетц про студента Зерова відгукувався не дуже прихильно (“блідий студент”). У них із Софією був потаємний і загадковий “роман”, зміст якого почасті розкрився після страти М. Зерова. Під час фашистської окупації В. Домонтович керував виданням журналу “Український запис”, носив есеїстську форму, потім емігрував до Німеччини, звідки його “викрало” радянське КДБ, а коли поселився в Москві, то налагодив з Софією зв'язок. Те, що В. Домонтович зустрічався з В. Перетцом перед арештом, могло якимось чином зв'язати з тим, що В. Перетц називав “українською інтригою”.

В українському літературознавстві філологічний метод не помер разом із його організатором та репресованими його учнями, найбільшою мірою прислужилась діяльність послідовників В. Перетца, що емігрували за кордон. Крім Л. Білецького, який у 1926 р. створив “Основи літературно-наукової критики” і присвятив їх В. Перетцу, на особливу згадку заслуговує Д. Чижевський. Видворений з України 1922 року, у майбутньому видатний філософ і філолог ХХ ст. назавжди залишився відданим саме філологічному методу в літературознавстві. Враховуючи досвід старшого за себе М. Зерова, викладений у праці “Нове українське письменство” (1924), він у 40—50-х роках запропонував суто філологічне прочитання історії української літератури до початку ХХ ст. Особливість того прочитання полягає в тому, що воно враховувало деякі особливості естетичних підходів до розуміння літератури, які то відроджувались, то пригасали у світовому й українському літературознавстві протягом першої половини ХХ ст. Цей процес ішов у річищі того модерного розуміння літературної творчості, яке пробували утвердити в українській критиці згадувані “молодомозівці” та “хатяни”, і водночас — у протистоянні радянському, соцреалістичному літературознавству, котре гальмувало розвиток української науки про літературу в ХХ ст. понад п'ятдесят років.

Відновлюючи роботу перетцівського семінару в Київському університеті, ми знали, що в радянському літературознавстві є про нього дві думки. Академік О. Білецький в одному випадку говорив, що семінарії у дожовтневий час був кращим зразком організації наукової роботи з молодими кадрами, що семинаристи послідовно цікавилися проблемами методології, але все ж їм не вдалося оволодіти марксистсько-ленінським методом дослідження суспільних явищ. Розвиваючи це судження, О. Білецький дорікав В. Перетцу в тому, що він орієнтував своїх слухачів на утвердження “філологічної школи” в літературознавстві, для якої “важливо, як виразив поет свою ідею, а не що він виразив”. У такий спосіб був “декларований метод, який після Жовтня одержав назву формального... У відродженому семінарі-симпозіумі ми повинні були, по-перше, заперечити такий нігілізм у розумінні формального методу в літературознавстві, а по-друге, повернути в українську філологічну науку імена і самого В. Перетца,

Початок роботи семінару 2006 року. Зліва направо: професор Ярослав Поліщук (Краків, Польща), академік Дмитро Наливайко (Інститут літератури імені Т. Шевченка НАНУ), професор Михайло Наєнко (КНУ імені Тараса Шевченка), професор Нонна Шляхова (ОНУ імені І. Мечникова), професор Людмила Грицик (КНУ імені Тараса Шевченка), Роман Гром'як (Тернопільський педуніверситет імені В. Гнатюка).

і цілої плеяди зарахованих в обійму буржуазних учених його учнів. Друге завдання виявилось порівняно легким, оскільки одержання Україною незалежності збіглося з процесом реабілітації всіх тих учених, письменників та інших працівників культури, які в роки залежності вважалися буржуазними, націоналістичними чи й просто ворогами народу. Щодо першого завдання, то його доводиться виконувати донині, оскільки не до кінця всім зрозуміло, що таке “формальний” метод у літературознавстві і що таке “форма” художнього твору в принципі. Одна з тем нашого семінару, який присвячувався століттю від дня заснування перетцівського семінару, називалася “Художня форма” (2004), але про це ми говоримо постійно, незалежно від формулювання тем. Так, уже на першому семінарі (в 1996 р.) обговорювалася тема “співіснування” двох літературознавчих методологій (історичної і філологічної), але головний акцент усе ж ставився на філологічній, тобто — формальній, яка дає змогу сприймати літературу як вид мистецтва, а не як ілюстрацію яких-небудь ідей. Про це ж шлося і на другому (“Літературознавство як проблема науки і освіти”, 1997), але особливо на третьому семінарі, коли аналізувалося питання інтерпретації художнього тексту (1997). Наступні семінари присвячувалися більш конкретним питанням літературознавства, наприклад, реалістичному типу творчості (1998), типам художньої творчості в епоху постмодернізму (2002), національним моделям порівняльного літературознавства (2006), літературній критиці і критеріям художності (2008), “межі” між літературою і паралітературою (2011), неокласикам як поетам і як теоретикам літератури (2014), теорії і практиці інтермедіальності (2016) тощо, але в усіх випадках ми намагалися показати продуктивність саме того методу, який з ініціативи В. Перетца приживався в українському літературознавстві як метод фор-

мальний. Слід наголосити, що після розуміння “формальної школи” В. Перетцом і його послідовниками, після відомих “бахтінізмів” (які частково запозичені у Вяч. Іванова) нічого нового у нас не з'явилося; та й де ж йому було з'явитися, якщо сімдесят із гаком років ми тільки й чули про канонізацію єдино правильного творчого методу — соціалістичного реалізму з його єдино правильною, але по суті казуїстичною теорією і термінологією. Прориву тут можна чекати, як нам здається, від викладання теорії літератури у вищій школі, де слід формувати, м'яко кажучи, і своє науково-теоретичне мислення, і національну гордість за свою літературу. Показовий у цьому плані польський приклад: у їхньому “Slovník-u terminov literazkich” (1998) кожний п'ятий літературознавчий термін має свій, польський варіант. Це, сказати б, зовнішній аспект проблеми, але він має безпосередній стосунок і до внутрішнього — художньої образності як головного двигуна творчості

Розглядаючи на семінарах такі й подібні питання, ми віддаємо данину шани насамперед Володимиру Миколайовичу Перетцу і всім його учням — М. Зерову, П. Филиповичу, І. Огієнку, Д. Чижевському й ін. Вони утримали в ХХ столітті українське літературознавство на рівні не служби ідеологічній доктрині (до чого закликали псевдотеоретики соцреалізму), а власне науки. Без неї ж бо залишилося б не пізнаним найголовніше в літературній творчості: естетичний і інтелектуальний потенціал її. Це “зафіксовано” в усіх 20-ти випусках наших “Філологічних семінарів” і підсумковому виданні з назвою “Філологічний семінар — школа наших традицій”.

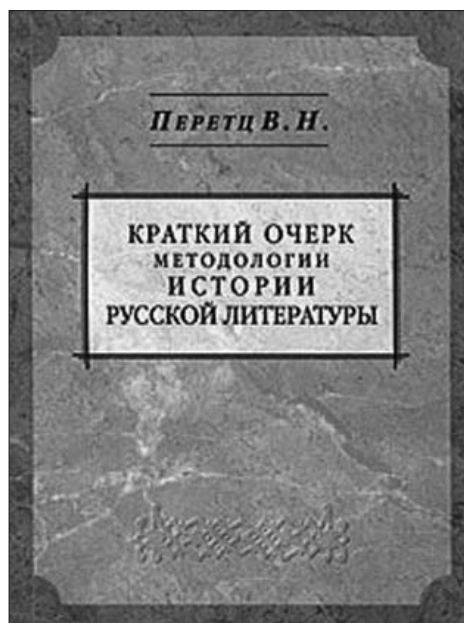
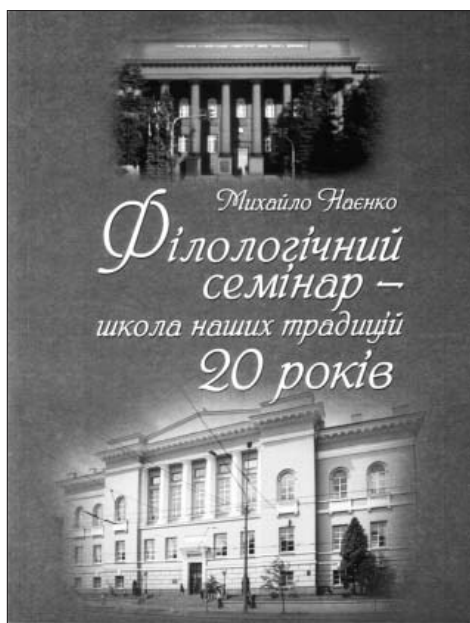
У Київському університеті станом на 2018 рік зареєстровано 62 наукові школи. Наш семінар із назвою “Теоретичні та методологічні проблеми літературознавства” значиться в цьому реєстрі під номером 17-м (<http://science.univ.kiev.ua/research/>

scientific_school/). Стисла інформація про школу-семінар викладена, як і годиться, канцелярським стилем: “Дійсний науковий керівник: професор М. К. Наєнко. Дата і місце заснування: Заснована 1904 р. Засновник наукової школи... академік РАН, академік УАН В. М. Перетц. Припинила існування на рубежі 20-30-х років... Відроджена...” і далі коротко — про все, про що вже йшлося вище.

Вступаючи в третє десятиліття своєї діяльності, ми (“школярі-семинаристи”) налаштовані на послідовну і подальшу працю в своїй галузі, але стурбовані ситуацією, яка склалася в українській філологічній науці загалом. Річ у тім, що кожна наукову школу і її видання нині слід перереєструвати за новими вимогами. Зовні ці вимоги ніби націлені на підвищення якості наукової роботи, але чиновники від науки встановили в них такі норми, які є згубними не лише для нашого семінару, а й для гуманітарної науки в Україні загалом. Є така база даних Scopus, що позиціонується видавничою корпорацією Elsevier як найбільша у світі універсальна реферативна база даних з можливостями відстеження наукової цитованості публікацій. Ця база, попри все, є ще й бізнесовою структурою. Аби зареєструватися у ній чи опублікувати в уже зареєстрованому виданні своє дослідження, потрібні кошти, опублікування однієї статті “у них” вартує 200—300 євро. Для українського вченого така сума не підіймає в принципі, оскільки, як відомо, наука в бюджеті нашої держави фінансується в сумі 0,4 відсотка від валового доходу її. Як сказав одного разу президент Національної академії наук України Борис Патон, це рівень африканської Сахари, в нормальних країнах ця цифра складає від 5-ти до 6-ти відсотків. І ось чиновники від науки поставили перед кожною науковою школою і її виданням таке завдання: очолювати це видання має вчений, який публікується в журналах, що “базовані” у Scopus-і, а до складу редколегії видання певної школи, яке слід перереєструвати, повинні входити як мінімум три вчених, що мають публікації у “скопусних” журналах-збірниках. Переважно — англійською мовою. А освіта ж у нас будувалася, як знаємо, в такий спосіб, що знавці англійської мови про українську літературу знають лише “за чутками”, а українські літературознавці англійською можуть лише читати й перекладати “зі словником”. Про створення літературознавчого тексту англійською мовою за таких умов, як любив повторювати один із персонажів Павла Загребельного, “шкода говорити”.

Щодо українських літературознавців, то маю таку інформацію: один із таких працює в Києво-Могилянській академії, другий у Київському університеті, третій в Інституті літератури імені Тараса Шевченка НАНУ. “Набрати з них” і голову редколегії, і три члени редколегії спромоглася поки що тільки Могилянська, а що робити решті?

Думаю, що чиновникам від науки слід на це зважити і на перших порах бодай відмінити оту норму “скопусних вимог” хоча б для формування редакційних колегій наукових видань, а освіту в майбутньому побудувати так, аби молодше покоління літераторів-україністів одержували вищу освіту не за дипломом, а за знаннями. Лише за таких умов, можливо, будуть і вівіциті, і сіно ціле. Серед учасників нашого семінару були не тільки відомі члени академії В. Дончик, В. Затонський, Д. Наливайко, Н. Крутікова, Гр. Сивокінь, доктори філології Г. Александрова, О. Астаф'єв, Н. Бернадська, М. Гнатюк, Гр. Грабович (США), Л. Грицик, І. Заярна, Н. Зборовська, Гр. Клочек, С. Козак (Польща), О. Мережинська, О. Ніколенко, М. Павлишин (Австралія), В. Панченко, І. Постішил (Чехія), В. Просалова, Л. Рева-Левшакова, М. Роман (Словаччина), Т. Салига, В. Соболь (Польща), А. Ткаченко, Є. Черноіваненко, Н. Шляхова, а й молоді кандидати наук та студенти.

Микола КУЛЬЧИНСЬКИЙ,
голова ПООТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка

9 вересня сповнюється 250 років з дня народження нашого великого земляка Івана Котляревського. Як нам, просвітянам, не відгукнутися на цю ювілейну дату славетного автора безсмертної “Енеїди”? Це ж бо про нього сказав наш Пророк: “Будеш, батьку, панувати, Поки живуть люди, Поки сонце з неба сяє, Тебе не забудуть”. І не забуваємо. І не тільки ми, просвітяни, а й усе українське громадянство, окрім, звичайно, нашого вічного горя — усяких перевертнів, які відіркнувшись від свого українського імені, топчуться по ньому, тепер вже в українській державі, ненавидячи її українську сутність більше від нашого історичного ворога — російського агресора. А при цьому іменують себе “тоже українцями”. І їм не пам’ять про Котляревського потрібна, і не його “Енеїда” з її кодом українського непереможного вільного духу. Їм потрібна котляревщина, що про неї ось як убивчо точно сказав наш видатний мислитель, письменник, науковець, довголітній політв’язень російських комуністичних таборів Є. Сверстюк у есеї “Іван Котляревський сміється”. “У XIX столітті стриманість у ставленні до Котляревського з’явилася через те, що його стали сприймати крізь призму котляревщини — поширеного у той час недоумкуватого варнякання, нерозумного грубого сміху, дешевого літературного штампу — смішити українською мовою в ролі недорікуватого паяца, який розважає навіть не короля, а просто юрбу міщан. Несмак, графоманія, обивательський примітивізм, зубоскальство знайшли у цьому малоросійстві тривкий притулок і надійний хліб. Уряд (царський. — Ред.) ніколи не чинив перешкод малоросійству найнижчого гатунку, навпаки, найдипломатичніші шовіністи охоче дозволяли черствим малоросійським зубоскалам убивати молоду українську літературу.

Ось чому через усю другу половину XIX століття найкращі українські поети, драматурги й артисти проносять ідеї нещадної боротьби проти профанації української культури, проти того, щоб представляли її люди малокультурні, в яких за душею лише “три торби сміху”. Все молоде, живе й здорове, тримаючись від них поодаль, за каторжних умов розвитку української культури відвертається від усього українського раніше, ніж устигне розгледіти в цій культурі явища найвищої проби і неповторно національної величі”. А у наш дивовижний час той, у кого за плечима тільки “три торби сміху”, доп’явся представляти вже не тільки українську культуру, а всю Україну, увесь український народ, над мовою якого, над його святощами, над його засадничими цінностями він стільки років насміхався, убиваючи у ще незрілої національно молоді (через постколоніальні обставини нашого розвитку), прагнення говорити рідним словом, пізнавати глибини історичного й культурного буття своєї нації й ставати повноцінним громадянином своєї держави, готовим у лиху годину стати і на її захист. У самодержавній Росії цю роль убивці української свідомості виконували всілякі водевілі з придуркуватим хохлом, у кому-

Будеш, Батьку, панувати

ністичній імперії — Штепсель і Тарапунька, у перші десятиліття Незалежності — ганьба полтавська — Верка Сердючка, сьогодні ж усілякі квартали імперського потойбіччя, які ще й допнулися до влади, аби вже зовсім перетворити Україну на малоросійський водевіль з обідраним до нитки, затурканим і нещасним та жалюгідним хохлом. “Маладци халхьонкі”, — радісно й весело потирають руки внутрішні і зовнішні путлери і розщедрюються іудиними срібняками, щоб ще більше і вправніше цькували українського президента, який насмілювався взяти на озброєння фундаментальні цінності українців — армію, мову, віру, отже, посів прагнути бачити український народ національно й громадянськи свідомим, здатним захистити свої святощі, національні та особисті інтереси і від агресорів, і від наситних здирників. Та як казав Василь Симоненко: “Поцезнуть всі перевертні й прибудди і орди завойовників-заброд”, а ми даруємо читачам безсмертну “Енеїду”, повну іскристого гумору, але й повну послань до нас, сучасників. Сьогодні “Енеїда” потребує нового вдумливого прочитання. У примітках ми і намагалися акцентувати саме на новому прочитанні безсмертного твору. Ось візьмемо такі рядки:

*Пропали! Як сірко в базарі!
По нашому хохлацьку строю
Не будеш цапом, ні козою,
А вже завевне, що волом:
І будеш в плузі походжати...*

Не йдеться, насправді, тут про наш одяг. Тут про щось незмірно більше і трагічніше. Тут про те у наших душах і головах, через що ми зазнали Полтавської катастрофи. І ці слова принизливого болю і неймовірної гіркоти й образи — це реакція на поразку мазепинців, після якої всі мусять жити у російському полоні-рабстві, бути тільки волами на загарбаних чужинцями полях. Як це перегукується з Шевченковим із його “Ой чого ти почорніло, зеленее поле?” — “Будете орати Мене стиха та оручи, долю проклинати”, або ж із Франковим “Невже ж тобі на таблицях залізних, Записано в сусідів бути гномом, Тяглом у поїздах їх бистроїзних”. Мені здається, що саме ці

почуття спонукали Котляревського до написання “Енеїди”. Бо що було надворі? Провідна верства і народ самі себе звоювали. Мабуть, тоді їх, тих, що злякалися за власні шкури, не була більшість, сімдесят три відсотки, як зараз, та вистачило рівно настільки, щоб мазепинці зазнали поразки. Переможна імперія скрізь насаджувала свої рабські порядки. Десятки тисяч жандармів стояли по українських містах і містечках і десятки тисяч таємних їхніх співробітників, а простіше кажучи, — донощиків, сіткою вкрили Україну, стежачи за “малоросійськими умонастроєннями” та допомагаючи москалям осаджувати українські землі. Українські патріоти могли говорити про причини поразки та шукати шляхів, які вели б до вільного майбутнього тільки у своєму вузькому колі, щоб не потрапити на Сибір слідом за багатьма мазепинцями. Іван Котляревський народився по п’яти роках після знищення автономної української держави, а коли йому виповнилося шість — зруйновано російським сорокатисячним військом фортецю українського лицарства — Запорозьку Січ. У нього на очах знищувалась Україна й утверджувалась імперія. Він не міг не думати про це й не говорити про це з близькими собі людьми. Та його геніальність розриває це патріотичне гетто й виходить на широкі простори народного моря. Він віднайшов форму, яку не заборонить цензура, а він за написане не потрапить на Сибір. Він віддає данину пильному московському оку і подає широку картину українського життя, віртуозно володіючи українським словом, щоб ні народ, ні його слово не пропали, а жили у віках. Та це ще не все. Він славить мазепинців, він славить зруйновану Січ, називаючи саме мазепинські полки — Лубенський, Гадяцький, Полтавський і не згадує ні Миргородський, ні Прилуцький, які відійшли від Мазепи. Ба більше! Він пише про Лубенський полк, який спішить “Полтаву-матушку спасать”. Оце “Полтаву-матушку спасать” — для цензора та його офіційного погляду про переможну полтавську вікторію росіян, яким ніби-

то допомагав завзято малоросійський народ та козацьке військо. Насправді лубенці були у Батурині, й там усі й погинули у кривавій російській різанині після захоплення Батурина москалями через зраду наказного полковника Носа. А полковник Лубенського полку Дмитро Зеленський (так і хочеться згадати Шевченкове про правнука) на цей час перебував у ставці Гетьмана Мазепи і був одним із найближчих його соратників. На час написання “Енеїди” всі це знали і все прекрасно розуміли. Не міг не знати про трагедію Батурина, зокрема, лубенців, і сам Котляревський, і він винайшов єдино можливий спосіб сказати про пекучу рану і своїм сучасникам, і нащадкам. А оце — “московських бріденьок” про пісні загарбників, а оце “стой, не шевелісь” про їхнє військо та рабські порядки у ньому. Що тут, крім огиди і зневаги людини вищої європейської цивілізації в сенсі культури, і народної, і професійної, і в сенсі політичного устрою. Хоч на той час, треба сказати, в Європі і було Магдебурзьке право, та королі, крім Польщі, ніде не обиралися. В Україні ж усі посади від керівника найменшої територіальної одиниці місцевого самоврядування до глави держави — Гетьмана, були виборні, і коло виборців Гетьмана було значно ширше, аніж у Польщі. Таке тогочасне демократичне диво було тільки в Україні. І неспроста серед моря козацьких пісень Котляревський згадає пісню про Сагайдачного, який у своєму поході з двадцятитисячним козацьким військом на Москву зруйнував дорогою всі значні російські міста-фортеці, що посяло паніку серед росіян та змусило їх підписати не вигідний для них мир з поляками, а Україна отримала від польського короля низку фундаментальних прав і свобод. А скільки і болю, і гордості за Січове лицарство у таких, здавалося б, простих словах: “Либонь, співали і про Січ”. Дитинство і юність Котляревського минули під знаком української мовної та пісенної стихії, розмов про січове лицарство та славу Гетьманщини та й, зрештою, усе його життя. Чи ж міг він простити убивцям, руй-

нівникам та катам зруйнування Січі? І звідси вогонь огиди й прихованої за веселим сміхом та сумовитою печаллю ненависті до загарбників-дикунів. Колонізатори ще не витравили з українських сердець українських почуттів. Котляревський писав і для сучасників, але чомусь мені здається, думав більше про нащадків. До них він хотів донести правду про полтавську катастрофу і про свій світогляд українського патріота-самостійника, якого вкладає у слова батькового заповіту Енею про його майбутню державу та її процвітання ось такі рядки: “Покіль не будуть цілувати Ноги чиєсь постала”. Це до нас, сьогоднішніх. І як разуче вони перегукуються з Мазепиним “Же през шаблю маєм права”, або з Симоненківським “Хай мовчать Америки й Росії, Коли я з тобою говорю”, але ще дивовижніша спорідненість цього заповіту Івана Котляревського зі словами поета і воїна Євгена Маланюка: “Щоб власний Рим кордоном вперезав, і поруч Лаври станув Капітолій”. Ось таке історичне завдання для українців поставив І. П. Котляревський вслід за Мазепою, підхоплене наступними поколіннями та їхніми світочами, що раз у раз віддавали своє життя за його здійснення.

Основою для нашого видання послужили берлінське видання 1922 року за редакцією Богдана Лепкого та видання 1970 року видавництва “Дніпро”. Передмову Богдана Лепкого ми вмістили з особливою метою — щоб ми, наддніпрянці, бачили, як галичани ставляться до нашого генія. Між полтавцями і львів’янами завжди були тісні культурні й політичні зв’язки. Наше видання є по суті збірником “На вічну пам’ять Котляревському”, бо й відкривається одноімменною поезією Т. Шевченка. Крім вміщених тут віршів Лесі Українки й Івана Франка, спогадів Є. Чикаленка та есея Є. Сверстюка, можна було б подати ще багато розумних досліджень про І. Котляревського, спогадів про відкриття йому пам’ятника у Полтаві. Скільки ж бо видатних людей приїжджало у Полтаву на відкриття пам’ятника. Треба було б увічнити їх на фасаді кінотеатру “Колос”, нині “Візорія”, та у Полтаві завжди була малоросійська влада, яка ніколи не толерувала, бо просто не здатна, великих людей України. І я вже, мабуть, і не доживу до того дня, коли і влада полтавська буде українською по духу, і сама Полтава заговорить українською і своїх великих людей навчиться шанувати, і брати їхній приклад у свій життєвий шлях, щоб нащадки козацькі ніколи більше не блукали світами у пошуках нового Риму, як Еней, а будували Рим на своїй землі. Ми ж зробили те, що нам під силу. Коли ти, дорогий читачу, візьмеш до рук наше видання, то пригадай слова на дошці, що стоїть у дворі хати Котляревського на Івановій горі, і подумай, що ці слова стосуються і безсмертної “Енеїди”, яку ти тримаєш у руках. “Івановій горі доземно вклонилися Т. Шевченко, Микола Гоголь, Михайло Шепкін, Леся Українка, Панас Мирний, Михайло Кропивницький, Марія Заньковецька, багато інших діячів культури. Слава осяє це місце. Схились до святині”. Ми ж кажемо: “Слава осяє і “Енеїду”, схились перед нею, схились перед святинію і нікому не давай її паплюжити!

*Чом ти не прийшов,
Як місяць зійшов,
Я ж тебе чекала.
Чи коня не мав,
Чи стежку не знав,
Мати не пускала?*

І коня він мав, і стежку він знав, і мав дядькові Дмитрові на порозі не ставала... А не пускала його до полюбовниці дружина, тітка Марія, маленька й чепурна, як польова мишка.

— Митю, не ходи! Про дітей подумай! Покинеш — кому вони потрібні будуть?

— Я дітей не покидаю! Я з тобою, жабою ротатою, жити не хочу!

Господи, а яка ж там вона ротата? Чи й справді осліп з тією шльондрою? Та пройди все село й повернись, а такого ротика, як у тітки Марії, не побачиш.

Дядько Дмитро накидає плащ-палатку, надіває свого улюбленого військового кашкета, що зберігся ще з війни, і, грюкнувши дверима, вимітається з хати. З неба, як з відра, летиться місячне сяйво. І тітка набридлива тінь аж біжка поспішає за дядьковою поstattю: через блискучу під місяцем дорогу, на вигін, до конюшні...

Я вже парубкую (наче випадково стрічаємося з сусідською Настею на городній межі й починаємо пригадувати, що сьогодні було цікавого в школі). Почувши хатній галас, ми з Настею замовкаємо й чуємося так, ніби нас прихопили на чомусь негарному. Бо тітка ж Марія добре знає, що ми десь під боком і, певне, чуємо все, що діється в хаті.

— Ва-аню! Синку-у! — з'являючись на порозі, кличе вона мене. — Ти йшов би до хати.

Коли поночі, тітка не любить сидіти в хаті сама.

Настя поспіхом торкається долонькою моєї руки, немов на прощання цілує мене, і вже на ходу тихенько говорить:

— Ну все. Я пішла.

— На-астю!

Але Настя вже зникає за рогом своєї клуні. І я, ображений на весь білий світ, а особливо на дядька Дмитра, теж теліпаю до хати.

Тітка Марія навіть соромиться дивитися мені в очі. Бо ж не далі, як позавчора божилася своїй рідній сестрі, а моїй мамі, що більше такого неподобства не потерпить, а буде гнати того “гульгтя”, щоб і ноги його більше у дворі не було.

Але ж спробуй поженити, коли в дядька до двох метрів зросту й гімнастерка ледь витримує вагу всіх його орденів і медалей.

— Хоч би ти йому, Ваню, замок на конюшні чимось вимадав або що, — укладаючи моїх двоюрідних сестричок, страждаючи говорить тітка. — Щоб знав, як од жінки гуляти.

— А чим? — питаю, похнюплено складаючи в брезентову сумку свої підручники.

Тітка, може, й сказала те, аби не мовчати, бо ж помститися хоч на словах — і то вже на душі легше. А мене, теж ображеного, що тільки хвилику й постояв з Настею, наче хтось за язика смикає.

Микола ТЮТЮННИК

Пізнні яблука

— Так чим, кажу, намазати?
— Та чим... Я ж не знаю — чим.
— Хм... А як дядько прознає та з хати вижене? Їдь, скаже, до матері й ходи звідти до школи за десять кілометрів.
— Не прознає. Ми ж йому не скажемо.

Замір цей, видно, захоплює й тітку. Бо вона навіть повеселішала, витерла очі, як дівчинка, радіючи, що й кривдник її скоро взнає, як його над іншими знущатися.

— Вимаже руки, — каже вона, — тоді нікуди й не поїде.

— Так крику ж наробить, — спокійно відказую я.

— Нічого, перекажиться.

Тітка Марія й підказала, як його краще зробити. Спочатку на лопуха, а потім вже якоюсь там гілкою — на замок. Нехай тоді спробує відімкнути.

Наступного дня в школі ніяка наука в голову не лізла. Тільки й думав: як же воно в мене вийде? Хоч би про що спитали, а я: га? Що?

Дівчата посміюються та все на Настю поглядають: закохався хлопець, не до уроків. Це ж, мабуть, вже розказала. От же сороки! А втім, воно навіть приємно, що в класі нас уже вважають парною. Це ж все одно, що на голову підрости! Бо маєш дівчину — то вже й парубок, а не якийсь там шпеник.

Я теж красномовно поглядаю на Настю, яка сидить за паралельною партою, але вона підкреслено не помічає мого погляду, серйозно супить брови, слідкуючи, як Ганна Петрівна доводить на дошці теорему.

Взагалі в школі ми з Настею майже не розмовляємо. Хіба що коли попрошу олівець чи гумку. Простягне мовчки, а тоді аж руку відсмикне. Бо я ж хоч мізинцем, але торкнувся до неї.

— Що це з тобою сьогодні, Степовий? — витираючи ганчіркою пальці, питає Ганна Петрівна. — Чи не захворів?

Дівчата знов “хі-хі”, а хлопці лише переморгуються, кепкуючи. Настя ж ніби та статуя: боїться й поворухнутися. Це ж, певне, думає, що про неї мрію. Мила моя дівчино, та я про тебе день і ніч мрію, але зараз думки про інше. Пообіцяв же тітці, а воно ж соромно! Хоч і її жаль.

Сяк-так діждався вечора. Але дядька чомусь не було з роботи. А він же спочатку прийде перевдягнутись, а потім вже повертається на конюшню, за Вороним. Прив'язав жеребця шовечора на сусідній хутір бігати, ось і чути, як той вже копитами гупає. Теж, бач, не терпиться, чортяці! Нічого, переночуєш і в конюшні. Як інші коні ночують.

Коли я впорався і повернувся до хати (нехай дядько бачить, що вдома сиджу), він саме почав збиратися. Збирався мовчки, раз по раз поглядаючи на тітку. Може, й дивувало, що сьогодні вона не плакала, не дорікала — мовчала.

— Гм, а де це хвужа? — спитав роздратовано. — Вішав же ось...

— Де вішав — там і візьми, — надиво спокійно відповіла тітка, не відводячи від вікна пустого погляду.

— Гм-гм, та за вами візьмеш...

“За вами” — це, виходить, за тіткою і мною? Дві донечки ще маленькі, до

гвіздка не дістають, отже, заносити не могли.

— Он вона, на стільці! — все-таки не витримує й підвищує голос тітка. — Вішав! Думав, мабуть, повісити!

Оце вже могли й зчепитись! Але дядько завжди соромиться мене, тому тільки зле поглядає на тітку й перед тим, як виместися з хати, ніби вибачаючись за оте “за вами візьмеш”, питає в мене:

— Ну, як там, у школі?

— Та нічого.

— Ага. Ну гаразд.

Застиг на мить біля дверей, потім — грюк! Пішов.

І знову біжить слідом за дядьком набридлива тінь, через блискучу під місяцем дорогу, на вигін, до конюшні. У вікно нам добре видно, як дядько, схожий у своїй плащ-палатці на величезну птицю, що робить розгін перед тим, як злетіти, ось-ось наблизиться до дверей...

— Ходімо на вулицю, Ваню! — не витримує тітка й першою підхоплюється з місця.

Вискакуємо вчасно, бо саме тієї миті від конюшні долітає такий крик і така лайка, яких я, здається, зроду не чув.

— В бог-гів ваш-ших! В бог-женят! — підіймає вже приснувших собак.

Тітка якусь мить благально дивиться на мене, вирішуючи, чи зможу я її бути захисником. Потім, мабуть, розуміє, що захисник з мене ще ніякий.

— Ваню, я піду з дітьми до сусідів, там пересиджу. Ти теж далеко не заходь. Оце так натворили! Господи, Господи...

Дядько ще довго лається, гатить підборами в двері, але братися за замок, певне, гребує й за хвилину на крилах своєї плащ-палатки летить назад, до хати...

— Чого це тітка Марія така перелякана? — зустрічає мене на межі Настя. — Я саме вдягалася, а вона як заскочить...

— Та нічого, — усміхаюся я, — ходімо краще он туди, в садок.

— Чого це в садок? — дивується Настя. Бо раніше ж туди ніколи не кликав.

— Та дядько, — кажу, — буяне...

— А-а, я так і подумала. Бачу, тітка така-а... ніколи її такою не бачила.

Ми спускаємося стежкою в садок. Ідемо поруч, тісненько, бо стежка вузька, а скопану землю топтати ж не будеш.

— Іди вперед, — все-таки зупиняється Настя й озирається на хату. Ще побачать у вікно, скажуть: ти диви, які дорослі...

Дерева вже голі, лише на верхніх гілочках де-не-де поблискують уже прив'язані яблука.

— Хочеш яблук? — питаю я.

— Хочу.

Схопився обіруч за нижню товстенну гілку, що росла майже горизонтально, і, як ото вчив військовик, й-й-й-раз! Це називається — підйом-переворот. А ось тепер можна й до вищих гілок дотягнутись.

Дотягнувся, потрусив. Зашелестіли, коливаючи повітря. Захитались і яблука. Але держаться! Потрусив ще раз. Тоді вже зірвалось одне, полетіло не видно куди.

— Дивись там! — кричу.

Слідом за першим — друге. І теж як у провалля.

Настя сміється і, зігнувшись, бігає попід яблунею.

— Ну що?

— Знайшла!

— Обидва?

— Ага!

Ну й очі ж!

Яблука холодні. Аж зуби трудило. І вже трішки гіркуваті.

— О-о, таких, мабуть, ще не їла!

— Що — добрі? — сміюся. — Бо це ж останні. А останнє все добре.

Настя в своїй квітчастій хустинці зараз така, хоч видивись. Вдень гарненька, а ввечері й зовсім красуня! Я навіть ніяковію. Бо що ж вона в мені знайшла?

— Павло Хрестенків сьогодні став на порозі й не пускає, — трішки аж грайливо говорить Настя. — Поцілуй, каже, тоді пропущу...

— Де це — у школі? — холодію я.

— А де ж іще? Іди, кажу, а то я тебе так поцілую! Мені, кажу, як заманеться цілуватися — я собі знайду.

Стою, як телепень.

— Чого ти мовчиш? — ледь чутно питає Настя.

— Я йому завтра пику наб'ю! — кажу аж тремтячим од хвилювання голосом. — Завтра ж!

— А чи ж подужаєш? — сміється.

Їй ще й смішечки?!

— Подужаю! Ось побачиш!

— Дурненький, — як ніколи, ніжно промовляє Настя й кладе мені на плече свою долоньку. — Чи він же мені треба? У мене ж є ти...

Ну, коли вже й після цих слів не наважусь...

Швидко нахилиюся і чмокаю її в лице.

— Ой, мамонько! Та чого ж ти в ніс? — затуляючись руками, довго й подитячому дзвінко сміється Настя.

На другий день тільки побачив її в школі — й одразу зрозумів: щось трапилося. Дивиться вовкувато. Хоч би легенька усмішка на губах. Спробував підійти — відвертається.

— Не підходь більше! Чуєш? Не підходь!

Ото на тобі!

— Та що сталося, Насте? Чого ти так на мене?

Подивилася блискучими від сліз очима на мої руки, що соромливо виглядали з кушеньких рукавів піджака, і губи її спотворила гидлива посмішка.

— Що сталося? А ти не знаєш? Та мені тепер з тобою гидко й...

Не договорила, вибігла в коридор.

І тільки тоді я все зрозумів.

Тітонька ж ви моя ріднесенька, та ви ж казали, що нікому-нікому...

Швиденько зібрав свою сумку і — до матері. На хутір.

Минуло чимало років. І тепер, приїжджаючи з Донбасу у відпустку, я хоч на годинку заскакую й до тітки Марії та дядька Дмитра. За столом, між іншим, пригадуємо й отой давній випадок. Пригадуємо і сміємось. Бо то вже діло давно минуло. Та й дядько Дмитро потім наче в росі скупався: кинув свою полюбовницю і все життя тихо й мирно прожив з тіткою Марією.

І тільки дивлячись на сусідню хату, де й досі мешкають Настині батьки, я щоразу відчуваю в горлі давний клубок, ніби нахватався похапцем пізніх яблук, які їли ми колись з Настею того далекого й поки що найщасливішого в моєму житті вечора...

Андрій БУДКЕВИЧ,
історик мистецтва

Променисті картини Боднара

В останні дні травня цього року потрапив я в обійстя творчої закарпатської родини Боднарів. Тиха частина Ужгорода, район Минай, вуличка приватних садиб дбайливих господарів. На подвір'ї пишню квітували високі кущі троянд, пахощами наповнювали повітря цвітвом вкриті плодів дерева, гарнесенько підстрижений трав'яний газон. У правій частині двору — невеличка водойма просто неба, зліва — ошатна двоповерхова будівля з дерева, там священнодіє художник...

Дружина пана Юрія, Леся-Олександра, магістр теології і мистецтвознавств сакрального живопису. У подружжя двоє доньок: Ярина — мисткиня, закінчила Ужгородський коледж мистецтв імені А. Ерделі, потім Львівську національну академію мистецтв, тепер навчається у Вроцлаві. Мар'яна — співачка Київського національного академічного театру оперети, навчалася в музичній консерваторії Риму, проходила дворічне стажування у Відні.

Важко не помітити прагнення родини творити красиве довкілля на радість не тільки для себе.

Бажання малювати у Юрія з'явилося у 5 років, відтоді не зменшилося. Народився майбутній художник у Довгому Іршавського району. Хлопчаком отримав в подарунок від Антона Кашшя акварельні фарби, з ходою часу творчість видатного живописця вплинула на формування молодого митця. "Я з віруючої родини, з далекого дитинства пригадую, — перед споживанням їжі завжди молилися та жили згідно із заповідями Христовими, з тим і виріс... Тому головними темами у живописі для мене є сакральні, історичні, філософські. Світло повинно йти зсередини, так і на моїх картинах, котрі створюю близько трьох десятиліть..."

*"Заходить сонце, ледь помітно
Лишає відтінок багрянний.
Учистій стомленій блакиті
Ще грає промінь полум'яний.
Ніде ні звуку... Все стихає".*

**Наталія Єліна,
з вірша "Вечірне".**

Стиль письма художника впізнаваний, цього прагнуть досягнути багато творців, та вдається не кожному. Його картини пронизані сонячними променями: прямими, з висот горішніх, навскісними, під різними кутами, це світлоносний живопис і за формою, і за змістом.

Усі християнські свята день у день збігаються з празниками Ведійської традиції. Тому має правду Віктор Кирунчик, коли пише: "У них і через них була виражена псі-функція помислів, прагнень, хвилювань народу! Всі поняття були теософськи оформлені у "Ведах" задовго до приходу Христа. Навіть обіцяний християнами Рай для праведних після смерті є ведійський Ірій (Вірий)..."

...Сонячний хрест з диском у центрі ще й тепер часто можна зустріти на голівках храмів. Сонцеклонники шанували світло і як епітет для опису обирали "світлий"...

...Те ж втворив Ісус: "Я світло, яке для всіх. Я все, все вийшло

з мене і все повернулось до мене..."

Вірування, що вибудоване на обожнюванні Сонця, не могло з'явитися у тих регіонах, де Сонце вбиває все живе, цебто в умовах пустелі чи напівпустелі. Дітьми Сонця можуть іменуватися представники культур, для яких воно "датель буття"...

Традиціоналізм, релігійність, різні світлі ідеї малярськими методами реалізуються на полотнах автора. Зі світу розмаїтих ідей Платон виводив естетичну концепцію світу Прекрасного. Адже у світі ідей теж є своя ієрархія: на вищих шаблях розташовані ідеї добра, гармонії, істини, прекрасного. Прекрасне ж трактується як сутність, яка доступна винятково комплексно, — розумові, мисленню, відчуттям. Усвідомлене

бачення Прекрасного дається тільки за умови тривалої, складної підготовки (освіти і досвіду), важкого сходження до вершин еволюції. Та той, хто піднявся на вершину пізнання Любові, казав Платон, відразу може побачити дивовижно прекрасне...

Відступ перший.

Людська спільнота потребує хліборобів і поетів, вчених і воєнків, прагматиків і ліриків. Одна з головних засад про призначення суспільства — це віднайти у собі закон і силу заманіфестувати космічність Духу задля само-реалізації. Кімвою, що освітить шлях, повинні бути три відання: про богів, про героїв, про створення добрих умов для соціуму (Артва-шастра).

Усі три складники у багатогранному малярстві Юрія Боднара присутні. По-перше,

створено величезний цикл робіт сакрального живопису; по-друге, він у портретних роботах зафіксував образи видатних і простих українців стоїчної вдачі — Ярослава Мудрого, Івана Мазепу, талановиту диригентку Наталію Петій, старого гуцула (картина "До еміграції"), який за жодних обставин не покине свій край, ковальських справ майстрів (правда, це не портрет); по-третє, створив чудові серії — міських пейзажів, сільських краєвидів, жанрово-історичних картин.

Ще з минулого століття, а може й раніше, почали впроваджувати в літературу, пісенну творчість, малярство те, проти чого застерігав Д. Донцов ще в 1957 році. "Завдання — спалудити в літературі і мистецтві все взнесле, гарне, високе, шля-

хетне, все, що підводиться над матерію, насолоду і секс, всяку духовність, безкорисність, боротьбу за щось велике, честь, героїзм, висміяти це все, а звелічити людину-хама, людину-гангстера, повію. Перш забити дух вільної людини, потім її душу, щоб лишилося лиш тіло з його апетитами і потребами, які і стають темою голотської літератури..." (Д. Донцов "Лжепророки "прогресу"). І усе це робиться під гучне галасування про "свободу слова", "свободу творчості"... Заледве приховані намагання відвернути увагу людини від поривань до високих ідеалів (тепер це викликає сміх), а віддаються владі нечистої сили... Найбільшу роль у цьому край негативно процесі відіграє ТБ.

Світлоносно-променистий живопис, створений талановитою правцею художника, протистоїть оцим темним проявам.

Юрій Боднар як митець відзначається і невтомністю, енергійністю щодо участі у пленерах і виставках і в Україні, і за кордоном. Наприкінці 2011-го він отримав головну премію конкурсу з іконопису і сакрального мистецтва в місті Требішові (Словаччина) у рамках 4-го бієнале країн Карпатського Євро регіону. 2013 року брав участь у виставі, що була представлена у парламенті Словаччини з нагоди 20-річчя підписання міждержавної угоди Україною і Словаччиною. Важко уявити, але тільки за 2018 рік художник взяв участь у 21 мистецькому заході. Географія широка: від Ужгорода до Києва, від Львова і Кам'янець — до Сеула і Пекіна... Картини пана Юрія демонструвалися в Швейцарії, Хорватії, Польщі, Румунії, Угорщині, Тунісі.

Мандри збагачують живописця різноманітними знаннями про країни Європи, широкого Світу, людей різних націй. Погляньмо для прикладу на чудову картину "Мадонна Тунісу"...

Відступ другий.

Видатний езотерик Е. Шюре (Шуре) зазначав і таке: "... як промені одного і того ж кола, всі ці передання вказують на один загальний центр, прямуючи за напрямом тих променів, можна переконатися, що всі вони виходять з нього. Відтак, проминаючи Індію Від, проминаючи Іран Зороастра, ми побачимо при похмурому світланку білої раси першого Творця арійської релігії, що виходить з лісів Давньої Скіфії у подвійній тіарі завоююника і Посвяченого, він ніс в руці містичний вогонь, від котрого загорілося духовне світло для всіх арійських народів..."

Давня Скіфія — то та територія, що нині називається Україною...

Що художник хоче створити тепер? Малярськими засобами вирішує синівське завдання — до 100-річчя з дня народження Матері пише велику композиційну, багатопланову роботу.

Завершити цей текст варто словами великого живописця Карпатського краю Адальберта Ерделі, тим паче вони стосуються і малярства Юрія Боднара: "Кожна картина — це те, що ми в неї вкладаємо. Якщо вкладаємо моду — то матиме коротке життя; якщо незмірну глибину — тоді матиме вічне життя".

Мандрівка у гори з Анною Бондар

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Молода українська художниця Анна Бондар запросила до столичної бібліотеки "Дружби народів" на свою персональну виставку "Омріяні подорожі".

Анна навчалася в Інституті мистецтв художнього моделювання та дизайну ім. Сальвадора Далі (м. Київ). Закінчила курси в Національній академії образотворчого мистецтва та архітектури України, індивідуально навчалася у художника Василя Босенка. Роботи мисткині є у приватних колекціях в Україні, Великобританії, Франції, Італії та США. Художниця надає фінансову допомогу вихованцям інтернату в селі Удайці. Частина виручених коштів від продажу кожної картини передає для потреб дітей, позбавлених батьківської опіки.

— Під час навчання в Інституті мистецтв художнього моделювання та дизайну я опанувала професію "дизайнер інтер'єру", — розповідає Анна. — На останньому курсі Василь Босенко у нас викладав живопис і рисунок. Саме спілкування з Василем Васильовичем допомогло зрозуміти, що мені цікавіше писати картини, ніж займатися дизайном. Тому що робота дизайнера пов'язана з комп'ютерною графікою, а в живописі я можу по-справжньому займатися творчістю.

Нашій співпраці з Василем Васильовичем майже два роки. За цей час створила близько тридцяти картин. У кожному творі вкладаю філософський зміст. Природу вважаю дорогоцінною річчю. Найбільше люблю ство-

рювати пейзажі, на яких зображую гори і ліс. Ці сюжети мене надихають, бо краще допомагають відчувати всю велич природи.

До цього брала участь у кількох колективних виставках. Перша моя персональна виставка відбулася у місті Шостка, що на Сумщині. Нову експозицію присвячую моїм найдорожчим людям — батькам.

Більшість представлених в експозиції картин не мають назв. Але зрозуміти їхній зміст допомагають вислови Конфуція, Володимира Висоцького, Дені Дідро, Пауло Куельо, інших відомих письменників та мислителів, що подано під полотнами.

На жодному з пейзажів немає людей, адже людина, вважає художниця, в цій ситуації спостерігач, який прагне єднання з природою.

Чимало картин присвячено Італії, тут є місця, де побувала сама, а інші малювала під враженнями від розповідей друзів. Є тут і роботи на вигадані сюжети.

Своїм унікальним освітленням художницю зацікавив один із мальовничих куточків Іспанії. Саме тут відчувалася особлива велич природи. А картина, створена під враженнями від цього краєвиду, є однією з центральних на виставці.

Все про Київ, давній і сучасний: картинки з виставки

29 травня 2019 року у приміщенні Музею книги і друкарства України відкрилася виставка “Язик до Києва доведе... Спалахи часу”, яка висвітлює знакові події міста Києва з найдавніших часів до сьогодення.

Київ — одне з найстаріших міст світу, творіння великої плеяди здчих.

Величні храми Києва, а також видатні пам'ятки архітектури та знакові події, пов'язані з ними, представлено на виставці багатьма світлинами і роботами відомих художників. Заслуговує на увагу відвідувачів гравюра народного художника України В. Лопати “В'їзд Б. Хмельницького в Київ 1648 року через древні Золоті ворота”.

Про Київ, його прадавню історію згадано у віках багато. Виставка зустрічає відвідувачів великим банером з висловом Оноре де Бальзака з нарисом “Лист про Київ” (1847 р.): “Київ — столиця України — святе місто... Заснований раніше Москви... Побувавши у католицькому Римі, я гаряче бажав побачити Рим православний. Петербург — місто-дитя, Москва — доросла людина, а Київ — старець, чий вік вічність”.

Структурно виставка розміщена на обмеженому просторі і складається з окремих розділів за хронологічним принципом, що відображає найбільш вражаючі віхи життя міста. Це — Київ X—XIII ст.; Київ козацької доби; Київ — губернське місто; Київ у вирі революції 1917—1920 рр.; Київ “соціалістичний”; Київ 1941—1943 рр. та деякі замальовки про київські мости, історію міського транспорту, пам'ятники, театри, музеї.

Серед експонатів виставки відвідувачам буде цікаво ознайомитись з мапою Києва X—XIII ст. (реконструкція 1972 р.), яка є по суті графічною моделлю стародавнього Києва, а також з унікальними рідкісними виданнями XVI—XX ст. До них, зокрема, належать: “Тератургима” ченця Києво-Печерської лаври Атанасія Кальнофойського (1638 р., перевидана 2013 р.), де вперше було надруковано гравюру зі схематичним планом Києва та Києво-Печерського монастиря.

До світових каталогів особливо цінних і рідкісних видань занесено “Києво-Печерський патерик” (1661 р.), який є першим друкованим виданням церковнослов'янською мовою. Своєрідною енциклопедією тогочасного життя є “Требник” Петра Могили (1646 р.). Чільне місце в експозиції належить книзі Павла Шербица “Право міське магдебурзьке” (1581 р.). Це право було надано Києву 1497 року і скасовано царським указом 1834 року.

На виставці вперше експонується раритетне видання дослідника історії м. Києва Максима Берлінського “Короткий опис Києва”. Автор уперше визначив та систематизував відомості з історичної топографії міста. На роботу М. Берлінського посилалися найвідоміші дослідники історії Києва — Микола Закревський, Михайло Максимович та інші.

Зацікавити відвідувачів виставки мо-

жуть часописи і газети, що видавались у Києві в XIX ст., зокрема, перша українська газета “Киевские губернские ведомости” (1853 р.), літературний альманах “Киевлянин” (1840 р.).

Експонується низка альбомів з краєвидами Києва кінця XIX—початку XX ст., виданих у друкарнях С. Кульженка, акціонерного товариства Гранберга (Стокгольм, 1913 р.), календарі початку XX ст., поштові

листки з видами Києва кінця XIX—XX ст.

Добі національно-визвольних змагань в експозиції присвячено низку видань про керівників УНР, зокрема, до 140-річчя від дня народження Симона Петлюри.

Київ 1941—1943 рр. відображений у замальовках живою свідка цих подій, відомого художника Георгія Малакова.

Серед експонатів сучасного Києва слід відзначити Національний атлас України, в якому надруковано Акт проголошення незалежності України, а також монографію Дмитра Степовика “Володимирський собор” (2018 р.).

На виставці оригінально використано елементи декору: фриз, що прикрашає стіни зали зі збільшеними світлинами видів Києва початку XX ст., козацький одяг, туалетний столик зі старовинною світлинкою, шкатулкою, підсвічником.

Окрасою відкриття виставки був чудовий концерт (з цікавою розповіддю) народного артиста України Тараса Компаніченка та виступ вченого зі світовим ім'ям Дмитра Степовика, який зазначив, що виставка є своєрідною одою нашій дорогій столиці — Києву, одою у фотографіях і документах.

Л. ХАМАЗА,
Д. ЗЮЗИНА,
організатори виставки

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом! ПЕРЕДПЛАТА—2019

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 79

на 1 місяць
на 3 місяці

18 грн 11 коп.
52 грн 33 коп.

на півроку
на рік

99 грн 41 коп.
195 грн 02 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ЦИМБАЛЮК
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

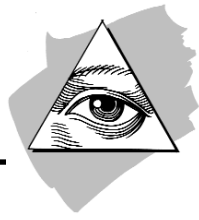
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
поширення на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Катерина
МОТРИЧ

«Батіг Божий»

Наша історія — неначе маятник: вгору—вниз. Мовби ритмічно чи то натужно “дихає”. Вдихнула — воля. Видихнула — нове ярмо і “нові лица”. І ритм цей має містичні мірки. Згадаймо вкотре, що між прокляттям волхвів, які кляли нашу землю і рівноапостольного князя Володимира, коли він 988 року охрестив киян, і роком московської неволі 1654, стоїть лиховісна цифра 666. І лихо й досі не відійшло. Бо, напевно, сила прокльонів чаклунів і зворохоблених язичників мала таку пекельну енергетику, такий руйнівний заряд, що він не залишає нашу землю ось уже понад тисячу літ. І ворог наш як був біблійним “батою Божим”, “терням у боки”, так ним і залишається. А оте “не їх милуючи, а вас караючи”, ні на йоту не стало меншим, слабшим, а увійшло в нову фазу гніву Божого. І що нам з того, що наш багатівковий ворог — це всього лиш “батіг” у руках Творця, що його роль демонічна і проклята: мільйони вбитих, поневолених, закатованих, знищені вкрадені землі, культури, знищений космос людського буття. Він це не усвідомлює і сприймає як свою силу, владу над частиною планети. Він порушник усіх Заповідей Божих і володін Творця, де має бути рай, цей аспід обернув на пекло, загрозив зруйнувати життя на планеті одним натисканням атомної кнопки. І за попущенням Божим варвар і в третьому тисячолітті залишається таким, як і півтисячі літ тому, випробовуючи землю і Небо. “Батіг” зірється, зламається і його викинуть на смітник історії, як викинули печенігів, половців, хозар, золотоординців.

Та й інші історичні дати мають якусь дивну ритмічність. Наприклад, між поневоленням нашої церкви 1686 року і чорнобильською катастрофою стоїть кругла цифра — 300 літ. А між покаєнням Вселенської церкви, — Томосом, — яка за рублі й соболі та за повелінням турецького візира і лжепідписів “усього собору” (бо продали українську православну церкву патріарх Єрусалимський Досифей — і отримав за це 200 золотих, і Константинопольський патріарх Діонісій — і одержав за це “три сорока соболів і двісті червоних”). Просто вони виявилися в той час у Константинополі) — також стоїть цифра 333. Мовби демонічну цифру нашої неволі поділено навпіл, неначе сила Московії і її влада над Україною вдвічі зменшилася з одержанням Томосу і звільненням духовним. Бо всяка неволя починається з неволі духу, як і воля має першовитоки духовні. Тому так і збурунілася вся пекельна рать і так засичала звідусюди і рушила, погрожуючи жерти Україну. І той, чия сила і влада похитнулися, знає про це, збурує український дух, ворохобить душами малими й величними, і через них силкується зруйнувати цей дарунок Небес. І це ще одне нам випробування: вистояти і бути видющими, мудрими і духовно чистими, а отже, — й сильними!

Та й інші періоди нашої історії несуть той таки ж ритмічний “вдох”—“видих”. Золота орда прийшла на нашу землю 1240-го, а вигнали її 1320-го — через 80 літ, коли з’явилася Литовсько-Руська держава. Й інший поневолювач — Річ Посполита — панувала на нашій землі також 80 років. Від Люблінської унії — до визвольної війни під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. Та й червона імперія трішки не дотягла до цієї цифри.

Українська історія “ходить” понад тисячу літ дорогами, що складаються з пагор-

бів і низин. Піднімаємося то на узвишся, то спускаємося, а іноді й скочуємося в яри і провалля. І чому так стається, що цьому причина? Які помилки, ба гріхи ведуть до втрати державності і нового краху? Чому все сходиться на пси? Ми завжди зводимо свої трагедії до ворогів, до того, що руйнується життя народу. Але майже не акцентуємо свою увагу на чолових нашої держави. До їхніх помилок і їхньої слабкості, чи ба й недолугості, невідповідності тій посаді, на яку їх поставлено. Адже земний державний устрій має творитися за зразком небесної ієрархії: Свята Трійця, херувими, серафими, ангели сили, влади і наші земні ангели-охоронці. І це чітко сповідується, бо лише так існує гармонія і лад. І в цій таки ж ієрархічності має творитися й земний устрій, а не міняючи місцями старі лица на нові, піднімаючи охлократію на те місце, де має бути еліта, наділена високою місією, мудрістю і силою духу. Оті “Вибрані і Покликані”. Втрата духовних орієнтирів, того боготворимого вогню в душах “Покликаних і Вибраних”, які ведуть народ і державу, — ахіллесова п’ята нашої держави. Або простіше — деградація очільників, чи то й кермо в руках деградантів.

Київська Русь закінчила своє існування не тому, що напав Батий, а тому, що князі в гонитві за столами і збагаченням просто втратили княжий дух, і на місце великих і мудрих державників — княгині Ольги, Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха прийшли перероджені мажори, “духовні висоти” яких — сите життя в розпусті й розкошах. Це гнила порочна віть на дереві державотворення. І вони довели це враз, шойно прийшов наказ від Батия йти до нього на поклін і по ярлик в Орду. Тобто, жити у васальній залежності, але розкішно. І вони, за рідкісним винятком, заспішили туди. Тобто, деградація князівської еліти була мовби передгрозом до вторгнення ворога. Велич, велика відповідальність князів перед своєю землею й народом поволі згасли у душах їхніх нащадків. Перемогло споживацтво, пересит, маргінальні пожадання, які задовольнив ординець. Київська Русь спочила в Бозі. Бог поставив на княжій добі крапку. Русь-Україна з вершин величчя, слави, могутності опустилася в пониззя. І все через хирлявих духом, але сильних у догоджаннях плоти салоїдів. Володимир Мономах не зумів наділити своїх синів тим вогнем державника, який мав у своїй душі через край. Лише бачив і відчував, чим усе може закінчитися, коли тілесне перемаже духовне, якщо не припинять свої чвари за сите життя, то погублять і себе і державу. Не помилився.

Те саме спіткало і Запорозьку Січ. Енергія патріотизму, високого обов’язку перед Вітчизною поволі вичахла. “Клята баба Катерина” ніколи не змогла би здолати Січ, коли б там продовжував живити дух Байди Вишневецького, Сірка, Богуна, коли б аскеза й суворі, почасти жорстокі приписи козацького ордену не заступило хуторянство, бажання “вскочити в гречку”, і коли б дух січовиків не змінив дух гречкосіїв. Козацьке панство охоче переходило в статус малоросійського дворянства, приймаючи мову, традиції й повадки московських дворян. Словом, як означив це явище Шевченко, — “байстрюки Катерини”. Дух лицарства мовби розчинився в духові натовпу, вогонь у душах поводитирів згас, а це шлях до катастрофи, до втрати держави. Без цього чистого ясного вогню, який дає їй силу і який діє як донорський на весь народ, вона деградує.

Українська держава знову зійшла з вершин буття в провалля, духовне гниття, не маючи тих поводитирів, про яких Платон сказав, що їхня вища суть має бути із золота й срібла. Отоді держава процвітає. Народ не просто зубожів, а став тим “бидлом”, яким торгували, міняли на псів ті ж таки “байстрюки Катеринині”. З вершин державного буття козацька еліта зійшла в

пониззя тиші, де на їхніх полях дзументіли бджоли, ремігали коло столів воли і рікою текли молочні й медові ріки. Саме перероджене козацьке панство та міщанство, що реінкарнувалося в малоросійське дворянство, започаткувало огидне явище малоросів, живуче, плодюче і поки що нездоланне. За допомогу в поваленні України в бою під Полтавою було відчинено усі двері до дворянства, а разом із тим і до завуальованого рабства, коли йлось і пилось таки ж по-українськи, а копилило губи і зневажалося усе рідне по-московськи. З того шумовиння і втрати духовного національного горіння вродився і “великий російський письменник” М. Гоголь, який реготав і кпинив москалів у своїх романах, як малорос, а плакав, як погноблений українець, у якого вкрадено було не лише мову, а й частину таланту, душі, українського вогню і замінено на кацапське тління. І він носив цю потерту кацапську “шинель” і потайки страждав, коли “старший брат” насміхався і знущався з українців, але володіючи великим талантом і даром містика, не годен був скинути ту потерту шинель і викинути її геть. Бо коли б він змальовував українську ніч рідними барвами і рідною мовою, то ми б і досі чули її божественний трепет і аромат, а українські тітки й дядьки, з уст яких виповзає чужа мова, не відлякували б своєю штучністю і неприродністю. Він теж “нове обличчя” тієї трагічної доби...

Тож народ і державу еліта зрадила. Дух землі і того ж таки убогого люду тримає Шевченко. Це він не дав померти нації духовно. Це він став тим потужним донором і духовним поводитирем, який живив дух, бо ж “заснула Україна, цвіллю поросла”. Це він став потужним дзвоном, бив у било, кричав, волав: “Чи ти рано до сідх сонця Богу не молилась?” Та: “Погибнеш, згинеш, Україно, не стане сліду по тобі!”. Але вона спала і лежала “гнилою колодою”.

Як і в козацькій державі, коли великі державники відійшли, а на їхнє місце прийшли “свинопаси”, і держава зубожіла, так і гетьманська Україна, втрапивши тих, що несли у своїх душах ознаки Платонового “злата-срібла”, а більше таки ж “срібла” (відваги, героїчного духу, гордості, слави, патріотизму і нещадного ставлення до ворогів), стала таки ж Малоросією. Кожне українське століття повідує нам про великі й величні історичні постаті, боріння, лише XVIII та XIX ст. мовби роблять паузу і відпочивають у липкім імперським болоті.

І ось вона знову, дорога на узвишся. Ось знову спалахнув вогонь творення української держави. Але це вже інший вогонь, ніж той, що горів у душах елітних, із золота й срібла. Провідників нової доби, Центральної Ради Дмитро Донцов називає “апостолами черні” і дає їм нещадну оцінку: “...апостоли черні байдуже дивилися на питання влади обмеженим зором невідника, думали вони, що їхні фабрики, їх земля і їхня рідна мова буде сприйнята російським володарем. Вони не могли зрозуміти, що там, де бракувало своїх “геніальних одиниць”, вироблених догм, формотворчих течій загальносвітового значіння, власних поглядів і теорій, власної романтики, там сіра праця звичайної людини мусіла впрятитися в ридван ворога” (“Дух нашої давнини”).

Вони всі були талановитими (історик, журналіст, письменник), але як державники були слабкі, політично незрілі, навіть наївні. Бо державу має очолювати каста Вибраних і Покликаних. Так, модель державного устрою за зразком, спущеним “згори”, за чіткою ієрархією — надійна й непохитна. І він панував на нашій землі ще, може, від скіфів до Гетьманської доби. А є модель хаосу, її і сповідували ті, що взяли не за “сродне діло”. Бо навіть такий геніальний історик, як М. Грушевський, бачив майбутнє України у складі Росії. Чи це не мана впала на освіченого чоловіка?! Бо знати кожен крок цього варвара і ката,

знати стогони, агонію поневолених народів і прагнути поповнити їхні лави!..

Вже йшли на Україну більшовицькі війська Муравйова, Є. Бош, банди білогвардійців, а С. Петлюра відкидав значення армії, все робив, щоб вона зубожіла і покладався на “громадянську свідомість мас”.

Свято вірив і В. Винниченко у російських соціалістів, які “не скривдять”. І що з того, що вони осягнули свої помилки і крах, але запізно. Вони були речниками низів, а не величких звершень. Оцінку їм дає тогочасний часопис: “...ім, які вийшли з низів, з народу, або з селянських мас, бракувало вміння розглядати поодинокі події з ширшої перспективи, бо урвався зв’язок між їхнім духом і духом нашої аристократії княжої і козацької доби. ...Вони зізнавались, що їхню провідну верству, цецто їх самих, відзначає наївність, безкритичність, надмірна вразливість на дрібниці і одночасно сліпота на великі справи”. (Д. Донцов. “Дух нашої давнини”).

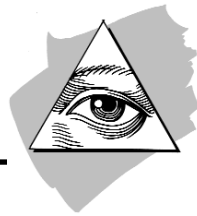
Так, вони осягнули з великим запізненням, що не були Вибраними і Покликаними і тягнули не свій плуг і не своє ярмо, не були наділені Божим вогнем, навіть іскрою, бо не мали елітної сили державників, а несли в собі лише пожарище натовпу, яке легко може погасити ворог. Що він і зробив. Держава не просто впала, а впала в прірву більш як на сімдесят трагічних літ.

Я не випадково так доскіпливо й прискіпливо акцентую свою увагу на тій добі, помилках очільників, бо вони повторюються нині на наших очах. Знову пішли у наступ “апостоли черні”, знову ідеали натовпу, неелітні поводитирі, шоумени і реготуни, що замахнулися на ту гору, з якої вони сповзти не подолавши навіть передгір’я. Вони не те що не мають у собі малої іскри державницького вогню, а навіть того попелу, що лишається від багаття. Вони зліплені з помилок і фатальних вчинків, не знають, що робити, але чітко знають, чого хочуть. Хочуть багато і відразу. Хочуть ясного осоння і розкошів, не маючи на це підстав і права. Он вже і Український дім собі облюбували, мовби прагнуть заспокоїти “дедушку Леніна”, що помстяться за “його” власність, відберуть у “бандер” і влаштують там не один “квартир” і не одну “лігу сміху”. Знову орієнтир на народ, його мовби ріднього болі і проблеми, а насправді за цією ширмою чітко проглядають ікла і шелепи тих, що готові загнати його у нове рабство, і тих, що “ніколи не скривдять” й випробовують на нашому народові нову зброю на сході.

Знову ввійшла у силу юрба, знову запанував її погібельний дух і її непросвітлений розум. Знову “епітетикон” (за визначенням Платона, міститься в кишках) стає доміантним і доленосним і чинить суд над тими, що несуть у собі, своїй суті “нус” (розум) і “тімос” — високі, шляхетні почуття.

Чому так сталося? Чому Бог дозволив це у час великої кривавої борні за державу, за свободу?! — заволаємо гуртом. За що нам цей “батіг Божий”?! А наша вкотре зажурена й розпачлива Клію відповість ледь чуто: та за те, що 28 років коло керма злодії-казнокради, які ніяк не наситяться. Бачать, як народ стогне і зубожіє, а крадуть. Як помирають хворі діти, бо немає коштів у батьків рятувати їх, а крадуть. Як народ залишає рідну землю й поповнює ряди рабів на чужих землях, а крадуть. Бачать ріки молодого крові, що оросили Донецькі степи, знають, що орли клюють молоде тіло і бродячі пси поїдають його на страшному бойовищі, а крадуть. Знають, що так можемо втратити державу, а зупинитися у своїй пощадливості, захланності, гріхопадінні не хочуть.

Бачить усевидяще око і наші суди-судилища, з Понтієвої “опари” чи ба з гриба-мухомора зрощені. У ганьбі зачаті, ганьбою нагородовані, з ганьбою і прокляттям увійдуть у нову історію як гнойова рана, проказа-зараза, горе землі й держави. Бо топчуть і знесилюють нашу землю відверті вороги, керують державою, а вони їх “не бачать”, не судять, а все віддають на суд Божий. Ходять і чинять зло злочинці, а вони влаштовують їм показові шоу і від-

пускають “за відсутністю доказів”. І знову “не бачать”. Судова катаракта, глаукома. Зате як відриваються на бідаках і тих, на кого можна звалити усі гріхи світу і засадити довічно, знаючи, що вони не винні. Комплекс Пілата. Або проявити свій професійний запал на бабусі, що несанкціоновано продавала яблука, щоб доточити собі якусь гривню на хліб. Судилище винесло їй штраф у десять тисяч гривень, а бабуся мала пенсію півтори тисячі. Бундючні лиця суддів, показані в “Новинах”, що винесли таке рішення (на Вінниччині), і заплакану стару жінку у потертому старезному пальті Україна запам’ятає і нагадає їм про це, може, й на Страшному суді, коли і над ними буде суд нещадний... От коли б більшість із суддів не була біблійними “козлами” і “тиграми в овечій шкурі”, коли б служили Феміді, а не тим, що розпинають Україну ось уже 28 літ, що рушили нині до державного олімпу і вже подзенькують нам кайданками і оновленою тюрмою, ми б усі так не страждали, наші дні були б світлішими і шасливішими, а наші ночі не несли б безсоння і скорботи. То ж цей “батіг” нам і за суддів наших, наші суди-судилища.

То ж чи цього мало, щоб упав нині “батіг Божий” на нас?! Щоб цей совок, який, здавалося, зійшов у небуття, відновився. Він не вмер, він просто виспався і хоче “жрать”. І знову вірить, що хтось його нагодує, силне достатком і розсмішить, як смішив донедавна. Он оголошено через інтернет “мобілізація” до ВР, і все це мають бути “слуги народу”. Рушили, як казав наш народ, “миша й жаба”, усі пройдисвіти і навіть діви нічних гупбищ. І все з отим пожаданням, яке колись озвучив колгоспник у райкомі партії, куди його привезли як бика-сментала, вибачте, “на злучку” із КППС. Чого ти, мовляв, ненаглядний, вступаєш в наші ряди? — запитав хтось із комуністів. На що той резонно і широко відповів: “Щоб краще жити”.

Серед тих, що нині багатотисячними лавами рушили до ЦВК, відсотків 90 відповіли б так само. І більшість із них — таки ж “слуги народу”. Навіть фермерський баран, що “балотується” під климком Цап Козлович Козлодоєнков, на шиї якого висітиме бирочка “слуга народу”, набере високий відсоток прихильності своїх єдинокордонних, єдинокоронних, єдинокоронних. Чи ба Цуцук Барбосович Дворняженко під тією ж таки “крикуною”, що він слуга, набере не менше. І навіть якщо хтось із диваків під “кодовим шрифтом 25” оскаржить присутність таких “парламентарів” у високому суді, то не сподівається на те, що суд підтвердить, що цей круторогий має жити в кошарі, пастися на отаві і його мають періодично стригти, а тоді обділювати на шашлики. А рябок — у буді й на ланцюгу. Високі судді неодмінно стануть на їхній бік і винесуть “доленосне” рішення, що і цей Козлодоєнков (мовби трішки хохол, а трішки малорос — за прізвиськом) та Дворняженко мають сидіти у кріслах ВР, натискати ратицями й лапами на кнопки, мека-

ти—гавкати і виносити рішення. Може, “бла-бла-бла”, може, просто “бе-е-е”, чи “гав-гав”, але прогнози промовляють, що вони там будуть. І не просто будуть, а стануть окрасою й гордістю, “новими обличчями” епохи гоблінів і рагулів. Судді, якщо треба буде, їх захистять і не моргнуть оком. Он і недавно довели, як це робили усі роки при всіх “слугах”, свій “патріотизм”, “чесність”, “прозорість”, “безкомпромісність”, “справедливість”. І що там ще? Та просто своє місце в тій історичній ніші, яка віддає духом тієї кошари, де поки що живе новий “слуга народу” Козел Цапович Козлодоєнков і духом рябкових володін.

Зате вони залишають українцям місце для мрії про дуже справедливі, чесні, не підкупні суди. Сміливих суддів, що не будуть боятися ніяких “слуг”, продаватися негідникам і пройдисвітам, тому демонічному збіговиську, яке присмокталося до України і якого легіон. А лише будуть служити Феміді, бо і їх буде судити Бог та історія і значно суворіше, ніж усіх “слуг народу”, суцільних і грядущих...

Я на початку цієї статті говорила про дивну ритміку нашої історії, ті спуски і вершини, які долає Україна довгі-предовгі століття. І хто заперечить, що і нині все повторилося? Ідея федеративного устрою України витала в повітрі 1914-го і повторилася рівно через сто літ. Воскресли маргінальні державотворці і скописько привидів-казнокрадів, готових рухати їхніми руками і пустопорожніми головами. Повіяло духом столітньої давнини. Навіть словосполучення “слуга народу” неначе випурхнуло чи то зі Смольного, чи з крейсера “Аврора”. Надто штучне, надумане, словом, некошерне. Але “пан” повірив у те, що хтось йому буде служити, як колись служила “ум, честь і совість нашої епохи”. Над головами, задивленими у зомбоящик, це звучало щодня багато разів, било у тім’ячко, лоскотало в грудях. А лукаве відлуння взяло і проковтнуло у цьому словосполученні останню літеру “у”. От і маємо: “слуга народ...(у)”. За що боролися, на те й напорилися. Воскресли й іржаві граблі в щупальцях невмирущого змія-горинича з оновленими головами і “новими лицами” — Росії.

І знову “апостоли черні”, що взяли не за “сродне діло”. Коли ідеали натовпу, “несформованої матерії”, і їхніх поводитирів ідентичні — крах держави неминучий. Мовби про нинішніх “слуг” говорить Платон: “Хоч дуже вони спритні й дотепні у своїх дрібних заняттях, в мистецтві правління державою були вони юрбою, природа якої мало зрозуміла”.

Маятник нашого історичного годинника опустився донизу. Українська доля з вершин поволі спускається в пониззя. Щодня, щогодини. І остання зустріч легітимного з лідерами Франції й Німеччини багато чого промовляє і багато чого замовчує та схилиє до роздумів. Наприклад, чому після зустрічі з ним ці країни проголосували за повернення Росії до ПАРЄ? Чи то побачили, що “слуга” може сказати й ворожій Росії: “чого ізволіте?”, і Європа

може послабити зашморг на її шиї, чи просто побачили, що час українських постатей минув і рахуватися немає з ким. Світ поцінує сильних, розумних, наполегливих. Тут мовби відкрилася Україна іншим боком — країна напівдичахих пустощів, маргінальних ідеалів, державників-клоунів. Країна, в якій великий загал купляється на дешеві “картинки”, плуває державний устрій із карнавальними дійствами. Це не викликає ні уваги, ні поваги. І ніхто заради цього незрілого натовпу не захоче поступитися своїми інтересами. Навіщо рахуватися зі слабким, недолугим, коли з усіх боків тисне, спокушає сильна напориста Росія, яка кинула до ніг 116-ти європарламентарям не 30 срібняків, а 30 мільйонів євро. А розумними, скривдженими, патріотичними українцями можна й зневажити. І тими каторжними зусиллями і тими стертими до крові руками, якими вони відчиняли двері до Європи. Йй так чинити не звикати. І Україна бачила вже це, коли країни Антанти залишили її на розтерзанні більшовицької Росії. Та й коли у наших селах лежали опухлі від голоду і мертві, сита Європа також одягла темні окуляри і не захотіла цього помітити. Аж так, що вже і нині українці зривали з неї ті темні окуляри, волали до неї і закатовані голодом з того світу, щоб вона визнала, що то був геноцид українського народу. І за тим знову стоїть Росія.

Що ж, Європа має свої величини і свої темні плями. Саме це вона засвідчила, повернувши до ПАРЄ Росію. І знову одягла на очі темні окуляри. Крізь них не видно її варварства, знищених нею вже у наші дні тисяч українців, грузинів, сирійців. Не видно її жорстокого лику і скривалених рук. Європа цим не брідиться. Мовби і з нами, і з нашим та, врешті, і своїм ворогом. Останній ганебний вчинок європейських парламентарів, у яких жорстокий варвар не викликає осуду й відрозу, упевнив, що пророцтва християнських пророків і передбачення вчених щодо майбутнього Європи цього разу збігаються: її чекає доля Атлантиди.

А думається у ці дні, що ми навіть не за 30 срібняків віддали наше молоде покоління на поталу дешевих шоу, що його зазобували чужим шкідливим духом. Це його дитинство й отроцтво формувалося телевізійними засиллями “95-го кварталу”. Це воно вбирало антикультуру, вульгарність, споглядало пошлятину і всяку бридоту, яку безсоромно несли ці “митці”. Це нинішньому електорату впорскувалися віруси, бацили “руського міра”, зневаги до української мови, держави і її лідерів. Впорскувався дух мішанства і ліпнився малорос і дуринда-хахол незалежної України. Майбутній електорат! Круто!!! Вершитель наших дол. Той, що живе настроєм одного дня. “Людина маси, — писав Д. Донцов, — ніколи не різьбить собі завтрашнього дня, лише шукає як їй пристосуватися до сьогоднішнього, або до того завтра, яке їй, інертній матерії, вирізьблять інші”.

От де наш кінематограф програв. Прог-

рав усіх нас, наше теперішнє і майбутнє. Один малий пастух загнав у малороські кошари велике стадо. Чи свідомо, чи лише був інструментом у чийсь руках. Але роль його у тому, що Україна сповзає з вершини, на яку важко піднімалася, очевидна. Саме він розбухав народну стихію примарними надіями і мареннями, за якими — порожнеча. Спокуса “новими обличчями” може бути фатальною. Бо не можна вести народ дорогою, в якій немає ні початку, ні продовження. Не можна засівати поле зерном, яке вже давно склювали птиці. Не можна вдавати, що любиш землю, яку не навчений любити. А спокушені повірили і готові й далі вірити спокуснику. “...Хто спокусить одне з цих малих..., то краще б такому було коли б жорно млинове на шию йому почепити і потопити його в морській глибині”. Це вже Сам Ісус Христос промовив. Тож вводити когось у спокусу — гріх і за нього може бути тяжка розплата.

То що там сказав Платон про державу? Що вона спустошує і гине, якщо нею правуватиме найнижча каста — з дешевого металу. А ця “каста” навіть не з металу, а з якоїсь нетривкої пластмаси, крихкої і токсичної! Поволі відходять у минуле дні, коли не страшно було прокидатися. Не порожньо. Не гірко. Не вяло духом північної орди дуже близько і чорно. Україна стоїть знову гола, боса, розгублена на роздоріжжі. І вдивляється в “нові обличчя” цієї навіть не вати, а піни, історичного шумовиння, яке стало з реготів, а зійде в небуття плачучи.

І слова Еклезіяста: “Горе тобі, земле, коли цар твій незрілий, а владики зранку їдять. ...Щастя тобі, земле, як царі твої шляхетного роду”, — особливо ранять. І наш мудрий філософ Сковорода говорив, що є поводитирі “хромі на обидві ноги... ні звір, ні птиця...”. І святе Письмо говорить, що за їхню зухвалість “Господь вирине їх із уст своїх”. І до тих, що вибрали нам таку долю, що спровокували цей “батіг Божий”, яким нас усіх покарано, теж є додати гіркі слова євангелістів: “Врожай поля твого і всю працю твою їстиме народ інший... а ти служитимеш чужим богам, станеш посміховиськом серед народів, а зайде серед вас підійметься вище і вище над тобою і положить залізне ярмо на шию твою, і будете ви раби проклятуці, будете дроворуби і водоносії для чужинців”.

І це треба пережити, як стихійне лихо, як переживала наша земля половців, печенігів, хозар, усі ті “нові лиця”, від яких часто на століття скорботою брався її лик...

Якщо є для України світлі радісні прощання, то хочеться, щоб вони збулися і дуже швидко. Ну хоча б такі: нові президентські вибори через півроку і нові вибори до ВР — через сім місяців. І нехай у ній будуть “старі обличчя” розумних, патріотичних, порядних, професійних українців. Яких Україна любить і якими надто дорожить. Які пройшли випробування часом, спокусами, владою. Бо на таких тримається життя. Вони сіль нашої землі. І сам хронос готовий бути їм слугою.

Володимир КОРНІЙЧУК,
член правління Чорноморського МО ВУТ
“Просвіта” ім. Т. Шевченка

Кому мова рідна примусова? Просвітянська акція на Одещині

3 нагоди Дня Конституції України Чорноморське міське об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка (голова Олександр Кривошапка) провело акцію “Вивчаймо Закон України про мову 2019”.

школи № 6 прочитали вірші про мову відомих українських поетів. Єлизавета Пилипенко майстерно прочитала вірш Д. Білоуса:

Якщо з українською мовою
В тебе, друже, не все гаразд,
Не вважай її примусовою,
Полюби, як весною ряс.
Примусова тим, хто цурається,
А хто любить, той легко вчить...

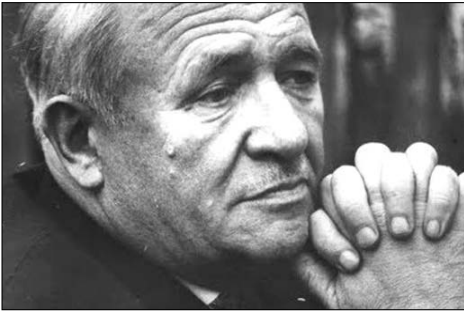
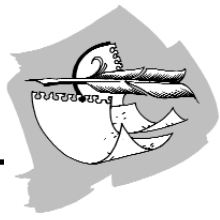
У заході взяли участь і міські літератори, члени НСПУ Василь Павленко, Валентина Сидорук, Олександр Кривошапка. Книжки зі своїми творами вони подарували учням ЗОШ № 6, які декламували вірші.

Акція продовжилась розповсюдженням інформаційних матеріалів щодо роз’яснення положень Закону України “Про функціонування української мови...” усім охочим.

Просвітянську акцію сигнальними автомобільними клаксонами привітали учасники автопробігу, організованого на честь свята Конституції України міськими ГО “Рапіра”, “Право”, “Толока”, “Форт” та Чорноморського міського осередку партії “Свобода”, з якими просвітяни-чорноморці тісно співпрацюють.

Учні 7-х класів (Софія Бут, Віолетта Ігнатенко), 9-х класів (Вікторія Качуренко, Єлизавета Пилипенко) української

Борис Тен

Закінчення.
Поч. у ч. 26 за 2019 р.

1921 року двадцятичотирилітнього віршувальника й перекладача Хомичевського висвятив у сан священника митрополит Липківський. Енергійний, артистичний та elokвентний Хомичевський багато приклався до того, щоб на Житомирщині з'явилася низка парафій УАПЦ. А вже наступного року архієпископ Степан Орлик висвятив Хомичевського у сан ієрея. Далі, обдарований великими музикальними здібностями, талантом проповідника і глибокими теологічними знаннями, він став протоієреєм. Був другим заступником голови президії Всеукраїнської православної церковної ради, опікувався щомісячним журналом УАПЦ “Церква і життя”. Йому належить авторство численних композицій церковного співу. Очевидно, за нормального розвитку подій він лишився б видатним церковним діячем. Але влітку 1929 року його заарештували. Вирок суду — десять років так званих виправно-трудох таборів. Покарання відбував на Далекому Сході — “держава ГУЛАГ” розпросторювалася крізь усю “Сибір неісходиму” аж туди. Важка “гулагівська епопея” далася Хомичевському трохи легше за багатьох — виняткова музикальність, диригентський хист і знання мов визначили йому в таборі особливу роль. Він не був тим каторжанином, якого посилали, скажімо, в якісь каменоломні а чи валити ліс. У ГУЛАзі було чимало тих клопотів, котрим могли дати раду тільки люди калібру Хомичевського. Він, наприклад, створив хор в'язнів і керував ним. Начальству це було дуже важливо. Тому й мав Хомичевський таку “синекуру”.

Історик Арсен Зінченко в своїй монографії “Життя і служіння митрополита Василя Липківського” (“Дуліби”, К., 2017), що документально конкретизував перипетії долі діячів УАПЦ, часто згадує Хомичевського. Ось, скажімо, 1924 рік, м'яко кажучи, особливо складний для УАПЦ. Її делегація “у складі митрополита Василя Липківського, його заступника — протоієрея Миколи Хомичевського, благовісника Володимира Чехівського, архієпископа Волинського Степана Орлика виїхала до Харкова для зустрічі з членами уряду УСРР з метою з'ясування правового статусу УАПЦ і необхідності розкрити перед урядом політичні наклепи перед УАПЦ”.

Вони намагалися переконати міністра юстиції В. Балицького в праві своєї церкви на легитимність із усіма відповідними після цього моментами (видання своїх часописів і книг, відкриття богословських курсів тощо). Що з того вийшло — добре відомо.

Наприкінці лютого 1927-го, як пише А. Зінченко, коли в церкві особливо загострилося протистояння між “групою митрополита Липківського та провладною “командою” і коли атаки влади на церкву посилювалися, М. Хомичевський подав заяву про те, що за таких умов “він має намір відійти від активної церковної праці”.

А. Зінченко цитує листи митрополита Липківського до О. Маєвського тоді, коли “цькування духівництва й вірних, переслідування й арешти звели довкола митрополита стіну відчуження”. Постійно відчува-

Людина, що звучала як Дніпро

Нова книга Михайла Слабошпицького “З пам'яті дзеркала” завершує своєрідний цикл мемуарної прози, де вже оприлюднено “Протирання дзеркала” і “Тіні в дзеркалі”, що мають широкий розголос.

Книга, як і дві попередні, з'явиться у видавництві “Ярославів Вал” улітку.

Пропонуємо увазі читачів цей мемуарний фрагмент.

ючи на собі недремне око НКВД, Липківський був дуже стриманий у своїх листах. Там знаходимо повідомлення про арешти протоієреїв Карпова й Хомичевського, про зречення церкви деяких священників і про закриття храмів. Усе йшло до трагічної розв'язки. Липківського заарештовують, і він чекає вирішення своєї долі. Очевидно, вгадує, як із ним поведуться.

Анатоль Костенко, якого я добре знав (і навіть писав про його невольницьку одіссею), розповів у своїх спогадах: “З цілої галереї людських типів у моїй пам'яті, мабуть, найрельєфніше вирізьблюється образ митрополита [...] Василя Липківського (1864—1937). Давно це було, але і донині трохи не щодня згадую цю незабутню людину великої душі. Його поява у камері (Лук'янівської тюрми — М. С.), де стояло понад два десятки вузьких ліжок, вразила мене — адже це той самий Липківський, що написав вперше нашою мовою підручника, за яким я вивчав Старий і Новий Заповіт [...] Та недовго я тішився цим спілкуванням, десь за два-три тижні викликали його “с вешами”.

Лише за п'ятдесят років по тому з'явилися повідомлення, що він помер 28 квітня 1938 року в таборах Воркути. Але то була брехня [...] Липківського приречено на смерть 20 листопада 1937 року. Вирок виконано, цебто розстріляно, 27 листопада того ж року, за клопотанням родичів його помертвено реабілітовано через 52 роки (1989)”.

Вже в наші часи з'ясовано всі подробиці всієї тієї історії, про яку хіба що в загальних рисах знав Микола Хомичевський. 1937 року видано спеціальну постанову наркома внутрішніх справ Єжова “Про антирадянські елементи”. В ній наказувано зачищати всіх, кого призначувало зловорожим СРСР людським матеріалом: інтелігенцію, куркулів, духовенство, підприємців. Особливо наголошено на Києві, де зазначено, що місто “наповнене купецтвом, поміщиками, дворянською аристократією, духовенством”. Нагадувалося: в Києві — 130 церков. “Ще в дореволюційні часи Київ був центром українських націоналістів, які пожвавили свою націоналістичну діяльність з початком революції”, — писалося в Єжові “посланні” всьому каральному апарату. Як бачимо, за поняттями енкаведистів, митрополит потрапляв під дві рознарядки — як духовна особа й як український націоналіст”, — пише А. Зінченко. Липківського розстріляли в Лук'янівській в'язниці. Тіло його разом із багатьма іншими було закопано в Биківнянському лісі під Києвом.

Знаючи, що все тодішне оточення Хомичевського було винищене, починаеш думати, що Бог уберіг його для якоїсь важливої місії. Оглядаючи ж весь корпус текстів, котрі віртуозно витлумачив українською Борис Тен, розумієш — для якої. Справді, страшно уявити, що Бориса Тена в нас не було б. Що Миколу Хомичевського знищили тоді, коли над ним уже нависла чорна тінь смерті.

У час його ув'язнення сталася історія, що в ній важко розокремити правду й легенду. Його кохана Аполлінарія Ковальчук була особливою жінкою. Справжня декабристка. Тоді вона саме скінчила Київський музично-драматичний інститут. Їй пророкували артистичну кар'єру. Її чекала сцена

в Москві (Ковальчук запросили туди). Але вона поїхала зовсім в іншому напрямку — прямісінько в ГУЛАГ. Нара (так називав її коханий, що згодом став її чоловіком) буцімто голосно заспівала, стоячи на березі річки, щоб Микола в таборі на тому боці річки взнав, що вона вже тут. Їх розділяли велетенські крижини, що, наче кораблі, пливли по весняній річці. Отака була прелюдія до їхньої зустрічі в снігах неволі.

Нара влаштувалася солісткою Далекосхідного радіо. 1933-го року вони оформили шлюб. “За сумлінність при виконанні завдань” Хомичевському скоротили строк неволі, йому було дозволено покинути місце ув'язнення. Це сталося у вересні 1936-го. На той час Хомичевські вже мали трирічного сина Василька (саме не Василя, а Василька, як було свого часу названо одного з князів давньої Русі; на його честь одержав ім'я і син Хомичевських).

Син пішов у батька. При ньому також були і розум, і талант. Коли вже після розвінчання культу особи Сталіна родина жила в Житомирі, Василько здобув філологічну освіту, знав мову і попервах був батьковим асистентом у перекладацтві. Зокрема допомагав йому перетлумачувати на український лад численні лібрето німецьких опер. Згодом перекладав сам, демонструючи високий творчий рівень. За спогадами людей, які його знали, Хомичевський-молодший був однією з надій перекладацького цеху. Але його раптова смерть поставила крапку в цій творчій біографії о тій порі, коли обіцяння ще не перейшло в здійснення. Можна тільки уявляти, як подружжя перенесло втрату любого сина.

Сім'я приїхала в Україну, але надовго тут не затрималася. Очевидно, Хомичевський зрозумів, що його можуть повторно заарештувати. Бо ж НКВД виловлювало решту священників Української автокефальної православної церкви, яких здебільшого засуджували до розстрілу. Та й не тільки священників...

Хомичевські виїхали в Підмосков'я. І дуже вчасно. Там їх наздогнала звістка про розстріл Василя Липківського й останніх священників. Хомичевські зникли з поля зору НКВД в Україні. І саме завдяки цьому “проскочили” небезпечною часовою смугою. Микола Васильович працював інструктором у колективах художньої самодіяльності в місті Калініні (колишня Твер), а далі вступив до Московського музично-драматичного інституту. Звичайно, навчання там було для нього формальністю, бо ж у сенсі музикальної культури Хомичевський був на голову вищий за багатьох тамтешніх менторів.

Війна зодягла його в шинель і поклала на нього роль військового кореспондента, але він швидко потрапляє в полон разом із усім батальйоном зв'язку, при котрому Хомичевський перебував. Оповідаючи нам про тодішню свою одіссею, сказав таку подробицю. Коли опинився в таборі полонених у Новгороді-Сіверському, міг би значно полегшити своє тамтешнє існування, якби зголосився до начальства табору: знаю німецьку мову (перекладачів німцям не вистачало). Але він цього не зробив. Йому пощастило потрапити в аматорський театр (німці дозволили його існування). Мав можливість порівнювати радянський і німецький табори. Ми з Дзюбом не ризикнули запитати його про те, в

котрому таборі було вижити важче. Не той був час для цих тем. До речі, німці Хомичевського мало не розстріляли — він намагався втекти до лісу, але його впіймали і запроторили до табору аж у Німеччині, де він і зустрів кінець війни. Йому після війни довго згадували той театр, інкримінуючи колаборанство...

З такою біографією Микола Васильович боявся бути десь на видноті. Він заховався в глухому селі під Житомиром, де жили дружина з сином. Навіселегално навідувався до них. Тільки хрущовська “відлига” змінила його статус. Він нарешті перебирається до сім'ї в Житомир. Стає завітом місцевого муздрамтеатру, опікується аматорськими хоровими колективами. Як дослідив Віктор Жежера, найтиражнішою книжкою Хомичевського став “Порадник для керівника самодіяльного хору” (про який ми й не чули). Знаменитий хор “Льонок”, який він створив і яким тривалий час опікувався, — один із його творчих здобутків у позалітературній справі. “Льонок”, як своєрідну естафету, він передав у руки Анатолієві Авдієвському.

При цій нагоді пригадалася така подорож. 1976 року в “ЛУ” друкувалося інтерв'ю Брюховецького з Борисом Теном. Я не знав показового, в багатьох сенсах, пов'язаного з цим матеріалом сюжету. Виглядає, коли Брюховецький подав свою розмову для друку в газеті, його закликав до себе головред Виноградський і без будь-яких передмов запитав, чому в тексті аж тричі згадується Микола Зеров. “А нам цензор сказав, щоб ми якомога рідше писали про нього”. Про той діалог із редактором і всю історію з цим цікавим інтерв'ю маємо автокоментар в оригінальній книжці “Factum Est Factum”, що в анотації визначена як пастиш, при побудові якого використано елементи бриколажу.

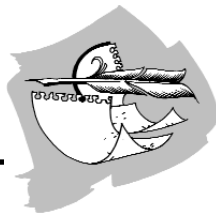
Брюховецький зауважив редактору: за час його роботи в “ЛУ” Зеров ані разу не згадувався в газеті. Тому мовляв, у цьому разі вже можна дозволити згадати його тричі.

Виноградський сказав: він телефонує Євгенові Шаблювському й запитає його поради. Оскільки на сьогодні Шаблювського щільовито забуто, подам тут довідку про нього. 1934-го, у 28 років, його було обрано членом-кореспондентом АН УРСР і призначено директором Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. Але в науковій його роботі після арешту й засудження настала довга перерва.

Тільки після ХХ з'їзду КППС він повернувся у літературознавство, де писав дуже заідеологізовані праці на взір “Соціально-реалізм і світова культура” (1973), “На передових рубежах епохи. Керівна роль КППС у розвитку української радянської літератури” (1979). За книжку “Т. Г. Шевченко и русские революционные демократы 1858—1861” був удостоєний Ленінської премії (1964), а за книжку “Чернышевский и Украина” (1979) — Шевченківської премії.

Добре пам'ятаю його статті, котрі він подавав для друку в “ЛУ”. Вони були в дусі названих попередніх опусів і майже всуціль склалися з цитат “класиків марксизму-ленінізму”. Безнадійна схоластика й догматика. Як сказав ядучий на слово Анатоль Костенко, який пройшов радянські концтабори, Шаблювського перелякали на ціле життя, і він став “правовірнішим лєнінцем за самого Лєніна”.

Брюховецький згадує свою наївну надію: “Поки Виноградський набирає номер (Шаблювського. — М. С.), я трошки втішаюся: як-не-як, а Шаблювський сам по-

терпів від сталінського режиму, відсидів на Соловках, де був і Зеров, отож не може він заперечити потреби повертати до літературного обігу ім'я свого побратима по нещастю... Наскільки ж мене приголомшило оте: “Ні, я категорично не рекомендую згадувати його”, — голос Шабліовського було чути з трубки”.

Уцілілий після фабрики смерті Шабліовський воював навіть із мертвим Миколою Зеровим. Аж через десятиліття, пишучи свою книжку про Зерова, Брюховецький довідався причину такої поведінки Євгена Шабліовського.

Інтерв'ю з Борисом Теном у газеті з'явилося без прізвища Зерова. Коли Брюховецький розповів про цей обурливий факт головному редакторові “Всесвіту” Дмитрові Павличку, той негайно запропонував: давай у “Всесвіт” усе, як є. Інтерв'ю повторно побачило світ уже на сторінках часопису в своєму первісному вигляді. І цензор не викреслив звіди імені Миколи Зерова.

Гадаю, Микола Васильович міг би чимало розповісти про психологію і поведінку людей “звідтіля”. Але він мовчав. Можливо, йому просто не хотілося порушити минуле. Він мовби списав усе те в архів пам'яті. А сам, знаючи, що наш час на землі вельми обмежений, не витрачав його на рефлексії та неконструктивні теми.

У напівосвіченому (це за найоптимістичнішими оцінками) суспільстві, де впродовж кількох десятиліть безжалюдно виполовали все інтелектуально повноцінне, всі уявлення про античний світ і його культуру і всі знання про них нагадували уявлення і знання, скажімо, про Марсові супутники Фобос і Деймос. Вистріляли в російсько-українській війні студенти й гімназисти, яскраві представники національної еліти, що обрали емігрантську долю, знищені неокласики (єдиний із них добрим дивом уцілілий Максим Рильський), проскрибовані всі інші “занадто розумні” — ось із чим ішла Україна крізь десятиліття торжества соціалістичного реалізму, де дбайливо плекався дрімучий літературний примітив на взір заявлених у “Молодняку”, “Плузі” й ВУСППі. Не просто нігілістичне, а зловороже ставлення до того, що впродовж століть витворило в культурі людство — це був добрий тон у гомосовєткіуса. (“У советских — особая гордость!..”) У нас білими воронами, якимись фантастичними екзотами були ті поодинокі, хто вмів щось там прочитати давньогрецькою і латиною. Те, що легко міг будь-який гімназист дореволюційних часів, як правило, було непосильним не тільки для випускників вищих навчальних закладів, а й для кандидатів і докторів наук. От уже воістину “влада темряви”. Розрізаний інтелектуальний та освітній простір, де за освіченість видають те, що Солженіцин називав “образованщиной”.

Український читач, який раптом запрагнув би прочитати Есхіла, Гесіода, Арістофана, Софокла, Катулла, Овідія, змушений був шукати в російських перекладах, оскільки ті нечисленні українські інтерпретації цих авторів були репресовані разом із перекладачами. Скажімо, весь корпус текстів давньоримських поетів, що їх блискуче відтворив нашим словом Микола Зеров.

З іншими літературами ситуація помітно поліпшувалася. Ми вже мали плеяду таких майстрів перекладу, як Микола Лукаш, Григорій Кочур, Василь Мисик, Дмитро Паламарчук, Максим Рильський, Микола Бажан, Дмитро Павличко, Євген Дроб'язко, Юрій Лісняк, Степан Ковганюк, Микита Шумило, Микола Терещенко, Олекса Синиченко, Віль Гримич, Віктор Коптілов, Євген Попович, Ольга Сенюк, Анатоль Перепадів, Ростислав Доценко, Дмитро Андрухів, чие значення в

нашій культурі, як мені здається, ще досі належно не усвідомлено й не оцінено.

А ось “антикові”, здавалося, нізвідки в нас було взятися. Тут хіба що хтось міг із підрядника щось перетлумачити. До речі, таких напівперекладів, виконаних безвідповідальними й літературно не надто кваліфікованими людьми, з'являлося (та й нині з'являється) чимало. Тут є особливо показові сюжети літературного шарлатанства.

Удівець Микола Васильович Хомичевський одійшов з цього світу, забравши з собою чимало загадок і таємниць мистецтва перекладу Бориса Тена і свого складного життя. І лише згодом почали приходити до загалу різні біографічні подробиці, що називаються узагальнено-розпливчато: “білі плями”.

Про малознаного Бориса Тена цікаво писав наполегливий дослідник біографій Григорій Зленко, що часто дивував сенсаційними знахідками з архівів. Дмитро Черниченко не тільки зладнав книжку поезій та перекладів Бориса Тена, а й подав своє бачення цієї яскравої постаті нашої культури в нарисі “Людина з іменем ріки”. Віталій Жежера створив оригінальну біографічну силуетку великого перекладача й екзотичного в побуті чоловіка. Максим Стріха видрукував ґрунтовну студію про перекладацьку майстерність Бориса Тена. Маємо цікаві спостереження на тому ж матеріалі Анатолія Сірика. Чимало писали про цю унікальну постать його земляки Олексій Опанасюк, Анатолій Шевчук, Євген Концевич, Анатолій Журавський.

Усе це — наближення до дивовижної особистості Миколи Хомичевського та феномену Бориса Тена, якого просто не зрозуміти вповні, вимірюючи його звичайними критеріями, з котрими підходимо до рядових людей. Скажімо, такий момент. Безперечно, він знав собі ціну. Але, здається, ніколи нікому не давав цього знати — тримався з усіма як простий смертний. У нього вдома на громадських засадах функціонувала публічна бібліотека. Тобто його книгозбірня. Хто зна скільки людей брало в нього книги, нікому не відмовляв. А брати там, розповідають, було що. Нара боялася випустити чоловіка в місто чи взагалі відрядити в магазин купити харчів, бо він, вийшовши за ворота, мандрував по всіх книгарнях міста, надовго лишався в букіністів, читаючи там усі раритети, котрі з'явилися за час його відсутності. Не пропускав також новинок художньої літератури. Народознавство, історія, довідкові видання, словники — усе те також опинялося на стелажах у домі Хомичевських. Таких, як він, книгозалежних людей, треба шукати й шукати. Це справді “білі ворони” в час безнадійного інтелектуального лінивства й пихатої зарозумілості недоуків.

Ще один надзвичайно цікавий момент для характеристики духовного портрета Бориса Тена. Багато українських письменників можуть сказати: “Я родом із російської літератури”. І це — не їхня вина. За умов існування в комуністичній (а насправді в російській, бо це точніше визначення) імперії повсюдно домінувало все російське. Все російське було найпрестижніше, найякісніше, найпопулярніше, най...

Сам згадую зі школи й університету: “Пушкін — наше всьо!”, “Толстой — гігант мірового масштаба”, “Мірова література постійно відчула вплив російської літератури”, “Шолохов — крупнейший міровой писатель XX века” і т. ін. Під такими дискурсами формувалися всі гуманітарії багатонаціонального СРСР. Звідси в багатьох наших — і не тільки наших — комплекс національної культурної неповноцінності і перманентної “здивленості на Москву”. Звідси наші дефініції штибу: “український

Шукшин”, “українська Ахматова”, “український Заболоцький”, “український Єрофеев”. Я й сьогодні знаю не багатьох письменників, які формувалися справді не під знаком російської літератури. Це часто підкреслюють, мовлячи про свою творчу біографію, Валерій Шевчук, Юрій Винничук, Петро Кралюк, Олег Лишега, Станіслав Вишенський, Іван Малкович. Вони однаково взоровані на українську і світову літературу і востократ менше залежні від російської. Бо ж інколи — особливо в час російсько-української війни — це вже стає просто нестерпно дражливим: мій добрий приятель поет, що активно виступає і як критик, буквально на кожному кроці з сакраментальними інтонаціями повторює: Пушкін, Боратинський, Ахматова, Блок...

Звичайно, начитаний чоловік, і те заслуговує на повагу. Але я з деякого часу почав йому в тон додавати: Бодлер, Малларме, Вітмен, Єйтс, Еліот, Павнд, Леся Українка, Антонич, Маланюк, Стус, Вінграновський, Затуливітер, Мовчан (це якщо тільки про поетів ідеться). Чому в тебе такий однокрилий політ? Як мовиться, не тільки ж світу, що в вікні. Оце невитравне постколоніальне естетичне рабство все ще супроводжує нас, мов наша тінь. Принаймні старші покоління.

Так ось у цьому сенсі Борис Тен був справді як духовний громадянин світу. Але — саме українського роду. Він вільно почувався в різних літературах, бачив тамтешні “вершини й низини”. Добре знався на національних духовних реаліях. Був справді суверенною духовною людиною-державою.

Він сформувався мовби на перетині різних культур і літератур. Йому давалося те, що давалося тільки небагатьом. І тому він — Борис Тен.

Не втаємниченим в алхімію перекладацтва людям усе те уявляється вельми просто: знаєш іноземну мову, знаєш свою — отож, як мовиться, тобі й карти в руки, перекладай. Хіба що така дрібниця, як літературний таланти не займає при цьому. У схематичній формі роботи воно наче б і так. Однак є ще тут маса дуже істотних моментів, котрі навіть важко передати узагальненими словами.

Ф. Шлегель наголосив: “Перекладач — це смертельний поєдинок, унаслідок якого остаточно поразки зазнає той, хто перекладає, або той, кого перекладають”. Тому кожен перекладач випозиціонує свій курс між Сциллою і Харібдою, щоб якомога мінімізувати загрозу крену в той чи той бік, шукаючи свою точку “золотого перетину”, якщо вона насправді є.

Анатолій Шевчук, який добре знав Тена і його роботу аж до найдрібніших подробиць, писав: “Мова його перекладів Гомерових поем звучить урочисто й піднесено. Перекладач зберіг усі особливості стилю першоджерела — алітерації, гру слів, метафори, гіперболи...”

Віктор Гуменюк, який вивчав Міцкевича в українських поетичних інтерпретаціях, стверджує: “І якщо, наприклад, поляки вважали український переклад М. Рильського поеми А. Міцкевича “Пан Тадеуш” конгеніальним, тобто ідеально адекватним геніальному оригіналові, то прояви такої конгеніальності можна вбачати і в українських перекладах Борисом Теном Міцкевичевих “Кримських сонетів”; більше того, важко не помітити, що експресивна вже динаміка (провідна в поезії твору) подекуди сягає в перекладача навіть більшої сили, ніж в оригіналі”.

Тен завжди протистояв спокусі модернізувати чи на свій смак приоздобити твір, котрий узявся перекладати. Як відомо, чимало тлумачів роблять це з Гомером, вважаючи його тексти надто архаїчними.

Він досяг, здавалося б, неможливого: не українізуючи Гомера, надав його тек-

стам органічного для нашої мови звучання — вони, за висловом Ростислава Доценка, створюють таке враження, мовби й було написано українською, хоч Тен, як підкреслює Дмитро Павличко, “відкидає будь-яке прикрашення Гомерового тексту, будь-яке нахилання його до національних наших реалій”.

У біобібліографічному довіднику Спільки письменників ідеться про нього вельми скупо. За традицією того часу, не згадується про ув'язнення; нема згадки і про церковну сторінку життя. Як мовиться, п'яте через десяте названі якісь переклади. Коли я поцікавився докладнішим переліком перекладів Бориса Тена, то знайшов там і його інтерпретації романсів то оперових текстів Дмитра Бортнянського, Франца Шуберта, Фредерика Шопена. Тексти ті належать Гете, Гайне, Шиллеру, Мюллеру, Штольбергу, Міцкевичу, Витвицькому. Чи ж треба казати, що в тій роботі музикант, поет і перекладач Хомичевський почувався в своїй органічній стихії.

Він переклав з англійської Шекспірові “Річарда III” та “Антоній і Клеопатра”, з французької — “Торквемада” Гюго, поезії А. Шеньє, пісні Французької революції, з німецької “Розбійники” і “Вільгельм Телль” Шиллера, з польської — “Лілля Венета” й “Балладина” Юліуша Словацького.

Його оригінальні твори (улюблений жанр — сонет, що виказує Тенові суголосність із неокласиками, передовсім із Зеровим) зібрано в книжках “Зоряні сади” та “Жадань і задумів неспокій”.

Ось типові для нього рядки:

*Людина — тільки мисляча — жива
І прагне всесвіт мислю обіймати, —
Найбільшим щастям володіє мати,
Що в ній нова свідомість визріла.*

*Але всі людські маючи права,
Ми мук народження не хочем мати
І переживуєм, як автомати,
Не раз уже промовлені слова.*

І ще сонет, у якому легко вгадується духовний досвід і сила цього незбагненого чоловіка, який узяв собі за літературне ім'я давньогрецьку назву головної ріки нашого народу — Бористен. Борис Тен.

*Із тьми прадавньої, з імлі віків,
Немов проросла з каменю стеблина,
До сонця завжди прагнула людина,
Над землею свій підносячи порив.
Вогонь, що викрав Прометей в богів,
Ця світла того ж самого іскрина,
Що висікла в півзвіра мисль первинна,
Культур людських то полум'яний спів.
Дух людськості ніколи не погасне.
І з кожним днем горітиме ясніш,
Все до нових виводячи узвиш.
І з нашої землі це світло ясне
Людина в інші понесе світи,
Щоб темряву і там перемогти.*

Він був справжнім стоїком. Його не знищили і не зігнули життєві випробування. Він вірив у людський поступ. Але це була не канонічно-казенна радянська віра. Це була віра людини античної культури, котра зовсім по-іншому бачила світ.

...Пам'ятаю його виразний голос. І молодечий зблиск в очах. І те, як од віддиху йому ледь тремтять над верхньою губою коротко підстрижені срібні вуса.

Я розумів навіть тоді, що Борис Тен — хоч і стоїть перед нами живий і чимось трохи розвеселений (не пригадаю, чому) — але це вже історія.

А ще більше відчуваю те сьогодні, озируючись поглядом пам'яті в ті далекі ірпінські дні.

«Пісенний "Кобзар"» — хорова Шевченкіана Павла Муравського

Олександр ШОКАЛО, шевченкознавець, автор ідеї видань і керівник проєкту

Тарас Шевченко. Пісенний "Кобзар". Хорова Шевченкіана. Зібрання хорових творів у семи томах. Це перше найповніше, цілісне зібрання хорової Шевченкіани уклад Павло Іванович Муравський (1914—2014) — великий український хоровий диригент і педагог, легенда хорового мистецтва й цілої музичної культури ХХ—ХХІ століть, народний артист України, професор Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, почесний академік Національної академії мистецтв України, лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка (1979), Герой України (2009).

Педагог П. І. Муравський виховав понад 1000 диригентів-хормейстерів, створивши в українській музичній культурі свою школу акапельного співу — *Хорову школу Павла Муравського*. Тим самим П. І. Муравський ствердив принципові засади акапельного академічного співу Київської хорової школи, заснованої в українській музичній культурі великим диригентом і педагогом Олександром Антоновичем Кошицем (1875—1944). *Суть Хорової школи Павла Муравського — в досягненні вершинної чистоти звучання українського акапельного співу в природному ладовому інтонуванні на основі української народнопісенної традиції. Хорова школа Павла Муравського — це синкретичне явище, в якому довкола ідеалу чистоти цілісно поєдналися мистецькі й моральні принципи.*

Маєстро Павло Муравський виконав і записав понад 1000 хорових творів А. Велеля, М. Березовського, Г. Сковороди, Д. Бортянського, Л. Бетховена, А. Моцарта, Дж. Верді, Г. Малера, П. Чайковського, О. Скрябіна, І. Стравінського, О. Кошиця, М. Леонтовича, С. Людкевича, А. Кос-Анатольського та багатьох інших українських і зарубіжних композиторів. Особливою подією в музичній культурі стали записані ним "Шедєври української хорової музики" (1972) та всі хорові твори М. Леонтовича до 100-літнього ювілею композитора (1977).

Протягом останніх 23 років, попри поважний вік, Павло Іванович самовіддано працював над здійсненням свого заповітного задуму — *запису хорової Шевченкіани* й з цією метою домагався створення візрцевого академічного колективу. Маєстро доводив загальнонаціональну важливість поширення в українському суспільстві співаної поезії Великого Кобзаря: *"Виконані кращими хорами записи стануть доступні широкому загалу: вони розійдуться по школах, бібліотеках, закладах культури, й люди матимуть змогу слухати їх повсякчас. Ідея еталонного запису хорових творів на поезію Тараса Шевченка досі тримає мене на Білому світі. Я цим живу і*

хочу, щоб хороспіви Шевченкової поезії допомагали жити всім українцям".

Організаційні старання П. Муравського створили візрцевий академічний колектив для запису хорової Шевченкіани розпочалися від проголошення незалежності й тривали майже до кінця життя маєстро. Ми з ним писали звернення до всіх президентів і отримували тільки обіцянки. Коли стало зрозуміло, що сподівання на створення хору марні, я запропонував Павлові Івановичу скласти список уже записаних ним хорових творів на поезію Т. Шевченка й випустити аудіоальбом "Пісенний "Кобзар". Павло Іванович схвалив цю ідею й негайно підготував перелік хорових творів, які він записав свого часу з капелами "Трембіта", "Думка", хорами Українського радіо й Київської консерваторії. Таких записів набралось 32, і всі вони збереглися в "золотому фонді" Національної радіокомпанії України.

Цю ідею підтримали Національна радіокомпанія України в особі її очільника Віктора Набруска та Президентський фонд Леоніда Кучми "Україна", за фінансування якого й вийшов 2010 року музичний аудіоальбом під назвою *"Пісенний "Кобзар". Диригує Павло Муравський"*. Цим еталонним музичним альбомом з трьох компакт-дисків і започатковано аудіовидання хорової Шевченкіани.

Прослухавши ті записи, маєстро Муравський висловив захоплення виданням альбому, однак не полишив бажання записати ці хороспіви знову: *"Я відчуваю, що зараз записав би ці твори ще краще, як записував колись. Бо зараз у мене дуже загострений внутрішній слух..."*

Оскільки можливість записувати самому в Павла Івановича не було, я запропонував йому упорядкувати всі наявні в нього ноти хорових творів на Шевченкову поезію й видати в кількох томах як цілісне зібрання — "Пісенний "Кобзар", яке потім запишуть провідні хори України під орудою його учнів і послідовників.

Павло Іванович одразу сприйняв цю ідею й запалився нею: *"Такого в Україні ще не було. Видання такої великої кількості хорових творів на поезію Тараса Шевченка здійснимо вперше"*.

У власній багатющій нотній бібліотеці П. Муравського, яка налічує близько 300 томів, виявилось до 200 хорових творів на поезію Тараса Шевченка. 160 з них Павло Іванович уже опрацював для записування, систематизував і ретельно склав перелік за групами: твори а капела; твори з інструментальним супроводом; твори великої форми з симфонічним оркестром. Цей основний список розіслали на хорові кафедри в музичні заклади України, де працюють колеги, учні й послідовники маєстро П. Муравського. В результаті, до цього основного зібрання додано народні мелодії, малознані авторські твори та найновіші твори сучасних композиторів.

"Пісенний "Кобзар" — масштабний комплексний культурно-мистецький, суспільно значущий проєкт, який складається з нотного видання: Тарас Шевченко. Пісенний "Кобзар"; Хорова Шевченкіана; Зібрання хорових творів у семи томах та аудіозаписів на його основі хорової Шевченкіани: Тарас Шевченко. Пісенний "Кобзар"; Всеукраїнський мистецький проєкт "Україна співає "Кобзар".

Здійснює цей комплексний проєкт Благодійний фонд "Хорова школа Павла Муравського". Виданню нотного зібрання сприяли добродії О. Г. Шпак, Президентський фонд Леоніда Кучми "Україна", Світовий Конгрес Українців. А випуск трьох аудіоальбомів (по три компакт-диски в кожному) здійснено за підтримки Міністерства культури України (запис творів) та Українського культурного фонду (видання аудіоальбомів).

До Зібрання хорових творів у семи томах "Тарас Шевченко. Пісенний "Кобзар". Хорова Шевченкіана" дібрано 278 творів 121 композитора й шести аранжувальників та 12 народних пісень. У переважній більшості вони досі лишалися маловідомі й навіть невідомі багатьом виконавцям і шанувальникам хорового співу. Чимало хорових творів на основі Шевченкової поезії стали бібліографічними раритетами, й їх важко знайти. Ці пісенні коштовності П. Муравський збирав і плекав упродовж усього свого життя й уклав у цілісне зібрання. Він почав збирати хорову Шевченкіану ще з 30-х років ХХ століття, переписуючи ноти. Наприклад, його власноручна копія хору П. Чайковського "Навгороді коло броду" датована 14.VII.1938 р.

Усі твори нотного зібрання

ється на витонченій ладовій основі української народної пісенності, що зближує Шевченкове поетичне світосприйняття з його музичним світovidчуттям. Визначальний мистецький метод Шевченкової поезії — вільна смислово-звуківна інструментовка вірша. В інтонаційній волі виявляється вільне струмування сили почувань і думок, що забезпечує мелодійність Шевченкової поезії, тому вона легко надається музичній інтерпретації, яка витончує душевні чуття й підсилює глибинні змісли струмуванням світлої енергії музичного ладу. В співаній поезії проникливіше й повніше розкривається її глибина суть, бо люди сприймають музику безпосередньо серцем.

Шевченків поетично-пісенний феномен — неповторне явище у світовій поезії й музиці. Та-

ригент, педагог, народний артист України; М. І. Гулковський, хоровий диригент, педагог, лауреат міжнародних конкурсів. Праця над цим виданням згуртувала значне коло учнів, колег і послідовників маєстро П. І. Муравського, які працюють по всій Україні й за кордоном.

Всеукраїнський мистецький проєкт "Україна співає "Кобзаря" з аудіовиданням "Тарас Шевченко. Пісенний "Кобзар" — перший масштабний аудіозапис провідними українськими хорами 110 хороспівів 85 композиторів на поезію Тараса Шевченка на основі семитомного нотного зібрання.

Обсяг аудіовидання — три музичні альбоми по три CD в кожному. Перший аудіоальбом містить твори а капела, другий — твори з інструментальним супроводом, третій — твори великої форми з симфонічним оркестром. До першого аудіоальбому дібрано 59 творів 47 композиторів, зокрема 5 аранжуваль народних пісень; до другого — 42 твори 30 композиторів; до третього — 9 творів 8 композиторів.

Добирала твори для запису й визначала виконавців експертна рада при Благодійному фонді "Хорова школа Павла Муравського" в складі колег і учнів П. І. Муравського: І. Д. Гамкало, М. М. Гоблич, М. І. Гулковський, Л. В. Бухонська, А. Г. Масленнікова, Т. В. Миронюк, І. Я. Павленко.

У записові "Пісенного "Кобзаря" взяли участь на благодійних засадах 45 провідних хорових колективів з 17 міст України й діаспори під орудою учнів і послідовників маєстро Муравського. До аудіовидання дібрано також частину творів, які Павло Муравський свого часу записав з капелами "Трембіта", "Думка", хорами Українського радіо й Київської консерваторії.

Нотне зібрання "Тарас Шевченко. Пісенний "Кобзар" та записана на його основі хорова Шевченкіана передбачені для безкоштовного поширення в середніх та вищих музичних навчальних закладах, у спеціалізованих музичних та загальноосвітніх школах, бібліотеках, інших закладах культури, а також в Інтернеті. Велике розмаїття співаної поезії Т. Шевченка збагатить програми навчальних, професійних і самодіяльних хорових колективів, спомагатиме відродженню української хорової й загальнонаціональної культури. За глибинним відчуттям П. Муравського, спів відкриває людям джерело саморозвитку: *"Хоровий спів сприяє розвитку загальної культури суспільства й суспільної свідомості. Спів дає відчуття волі"*.

Завдяки першому системному, масштабному нотному зібранню хорової Шевченкіани та її високомистецькому озвученню стане доступним широкому загалові майже весь співаний "Кобзар". Звучання "Пісенного "Кобзаря" сприятиме витонченню сприйняття й посиленню загальносуспільного інтересу до глибинної Шевченкової поезії та хорового співу як базового мистецтва в українській культурі, а також їх популяризації в Україні й світі.

розподілено на три групи: 1, 2, 3 тт. — твори а капела; 4, 5 тт. — твори з інструментальним супроводом; 6, 7 — твори великої форми з симфонічним оркестром. Загальний обсяг семитомника — 2100 сторінок.

Для компонування томів використано нотний матеріал, дібраний і опрацьований Павлом Івановичем: друковані твори з різних видань, його власноручні копії, авторські рукописи композиторів. Ці твори Павло Іванович збирав, аранжував, редагував і значну частину з них виконував з різними хорами протягом своєї 80-літньої мистецько-педагогічної діяльності. Його редакцію в цих партитурах позначено курсивом.

"Пісенний "Кобзар" унікальний тим, що в ньому системно зібрано в основному всю хорову Шевченкіану, скомпонувану від середини ХІХ до початку ХХІ ст. Тут представлено доробок широковідомих композиторів-класиків, які заклали основи професійного музичного освоєння Шевченкової поезії, й менш знамих композиторів з цілої України й українського зарубіжжя, які далі розвивали й розвивають хорову Шевченкіану.

Поезія й музика "Пісенного "Кобзаря" нероздільні, бо Шевченкова поетика й композиторські музичні засоби закорінені в цілісній світоглядній традиції української світлосповідної культури. Поетика "Кобзаря" ґрунту-

рас Шевченко — єдиний поет у світі, переважна частина поетичної спадщини якого живе у співі. На "Кобзар", у якому всього 237 поетичних творів, написано понад 300 авторських хорових творів і записано близько 100 народних хорових пісень. У цілому на Шевченкову поезію написано понад 3000 музичних творів: композиторських інтерпретацій різних форм і жанрів від солоспівів до хороспівів, кантат, симфоній, опер, ораторій, балетів. Хороспіви, солоспіви й вокально-симфонічні твори на поезію Тараса Шевченка — надзвичайно багата й маловивчена сфера Шевченкіани та всього українського музичного мистецтва.

Визначальна особливість цього унікального зібрання хорової Шевченкіани — його практична цінність, бо нотний матеріал опрацьовували для впровадження в сучасну музичну педагогіку й концертно-виконавську діяльність сам маєстро П. І. Муравський і представники його хорової школи. Зокрема, музичні редактори: Л. В. Бухонська, хоровий диригент, педагог, заслужений діяч мистецтв України; І. Я. Павленко, хоровий диригент, педагог, заслужений працівник культури України; Т. В. Миронюк, хоровий диригент, педагог, музикознавець; А. Г. Масленнікова, хоровий диригент, педагог, заслужений працівник культури України, а також колеги й шанувальники: І. Д. Гамкало, оперний ди-

Анна Ахматова — українка, яка зробила мужньою російську поезію У Слобідці-Шелехівській на Хмельниччині відбулися тридцять Ахматівські читання

У музеї Анни Ахматової в селі Слобідка-Шелехівська Деражнянського району до 130-річчя від дня народження поетеси Анни Андріївни Горенко (Ахматової) відбулися Ахматівські читання. Рівно тридцять років тому музей відкрито у колишній садибі Віктора й Ганни Вакарів, де тривалий час у своєї сестри мешкала мати поетеси Інна Еразівна Горенко.

Михайло ЦИМБАЛЮК,
письменник, Хмельницька обл.

Із Поділлям рід Анни Ахматової пов'язав осідок представника старого руського роду Еразма Івановича Стогових. Після виходу у відставку начальник жандармерської канцелярії київського генерал-губернатора придбав помістя у Снітівці Летичівського повіту, а коли п'ятеро його доньок виростали, він їх одружував із заможними поміщиками по-сусідству, даючи багатий посаг за кожною. Мати поетеси Інна Еразівна переїхала до найстаршої зі своїх сестер Ганни після розлучення з другим чоловіком, інженером Андрієм Горенком.

У листах, щоденниках та в декількох віршах Анни Ахматової (прізвище своєї прабабусі по материній лінії, татарки Ганни Ахматової, молода поетеса взяла через те, що Андрій Горенко заборонив дочці підписувати поезію своїм) не раз згадується цей куточок Поділля. Вважається, що вона відвідувала Шелехове більш як півдесять разів, починаючи з 1896 року. Наразі музей та парк-пам'ятка займає гектар території з колишніх дев'ятнадцяти гектарів садиби Вакарів. Він межує зі старим цвинтарем, при вході на який збереглися могили подружжя Вакарів та Інни Еразівни Горенко, котра після встановлення радянської влади, доживаючи віку в родині сестри, відмовляла свою опальну дочку від візитів у село.

Після більшовицької революції велику садибу у Віктора Модестовича й Ганни Еразівни Вакарів рекувізували для потреб села. Оскільки вони не були деспотами для селян, шелехівці виділили їм для проживання хату на околиці. Узявши туди найнеобхідніше, господарі роздали людям меблі, посуд та інше майно. Збережене ними, воно повернулося вже як експонати у кімнати колишньої садиби. І в комплексі з речами самої Анни Ахматової, які передали з утворенням музею в Слобідці-Шелехівській із Ленінграда, все це складає одну з найбагатших експозицій про поетесу.

Музейний комплекс у Слобідці-Шелехівській доповнює “петербурзький куточок”: біля першого в Україні погруддя Ахматової (петербурзький скульптор Віктор Зайко майстерно вті-

лив поетичну задуму мужньої жінки) встановлено ліхтар із улюбленого письменницею Петербурга і ковані лавки з Царського Села, де поетеса в юності мешкала з сім'єю.

Із покладання квітів до могил Вакарів та Горенко розпочалися Ахматівські читання. Перша директорка обласного літературного музею Тамара Міцінська під час літературно-мистецької композиції на Ахматівських читаннях згадала внесок ахматознавця, музейника з Ленінграда Євгена Лінда, котрий зо двадцять разів приїжджав на Хмельниччину під час створення музею, щоразу привозячи матеріали в його експозицію. Сама не раз їздила у Ленінград, зупиняючись у нього з дружиною.

— А почалося все з відвідин Слобідки-Шелехівської групою деражнянських школярів із вчителькою Любов'ю Теленко. Побувавши у селі, яке відвідувала Анна Ахматова, вчителька повезла дітей на екскурсію в Ленінград, де і познайомилася з Євгеном Ліндом, — розповіла Тамара Петрівна Міцінська. — Розпочата таким чином дослідницька робота й обернулася створенням музею

до століття від дня народження поетеси зі світовим ім'ям.

Оргкомітет відзначення століття Ахматової в Україні очолювала Ліна Костенко. У дні відкриття музею, 25 червня 1989 року, вона записала у книзі відгуків: “Спасибі людям, котрі допомогли Анні Ахматовій зустрітися зі своєю матір'ю у безсмерті, в українському селі Слобідка-Шелехівська”.

Цього року учасниками Ахматівських читань у музеї письменниці традиційно були члени обласної організації НСПУ, літератори-дослідники, краєзнавці. Гостями читань стали завідувачка бібліотеки імені Анни Ахматової в Києві Надія Шеремет і київська письменниця Міла Іванцова, група письменників із Вінниці. За словами голови оргкомітету читань Василя Горбатюка, заочним учасником цього річного заходу у Слобідці-Шелехівській є колектив літературно-меморіального музею Івана Франка на його батьківщині в Нагуевичах Івано-Франківської області.

— Наша спільна ідея — видання творів Івана Франка у перекладі на російську Анни Ахматової, — повідомив він.

Перед учасниками читань

виступили письменники з Хмельниччини Петро Маліш, Микола Мачківський, Неоніла Яніцька, Любов Сердуніч, вінничани Андрій Стебелев, Тетяна Яковенко, Олена Вітенко, Лариса Сичко, бард Тетяна Скомаровська, а художник Олександр Пелешко зробив кілька етюдів. Письменник Михайло Цимбалюк представив дослідження київського журналіста Віталія Селика про розташування колишньої Миколаївської церкви, в якій у квітні 1910 року брали шлюб молоді поети Анна Горенко й Микола Гумільов. Виступила вокальна група літмузею “Музея”, котра із квартету розшири-

лася до секстету, тематичну виставку “Величаво, горда, світла і за життя безсмертна” привезла у село Деражнянська централізована бібліотечна система.

— Наша бібліотека на Оболоні, в Києві, поруч із Шевченковою “Хатою на Пріорці”, також відкрилася в рік столітнього ювілею Анни Ахматової, тому й носить її ім'я, — сказала Надія Шеремет. — Спочатку ми мали тільки літературу про Ахматову, її книги. Потім отримали копії документів, для використання у бібліотеці нам передали свої твори митці. Так і відкрився 2011 року музей.

Міла Іванцова провела телеміст із Ахматівських читань у Францію, де за заходом слідувала подруга Христина Брунаба, котра не раз відвідувала музей поетеси у Слобідці-Шелехівській.

— Я переконаний, що росіяни пройдуть катарсис очищення від шовінізму, і саме постать Анни Ахматової стане містком і мовою порозуміння між нашими суспільствами, — заявив Андрій Стебелев.

Пишучи російською, Анна Ахматова чудово розумілася на українській літературі, загалом переклала понад півтора сотні поетів з 78 мов. Писала на біблійні мотиви, вигранюючи жіночі образи.

Після літературних читань і традиційної екскурсії експозиційними залами музею, яку провела його завідувачка Ніна Трубіцька, учасники читань вшанували причетних до створення музею. На сільському кладовищі вони поклали квіти до могил першої завідувачки музею Анни Ахматової Марії Іванівни Скорбатюк та дітей колишнього садівника Вакарів Дмитра Капітанчука, котрі доклали рук до збереження речей і передачі їх у музей.

Письменники Львівщини пам'ятають видатного українця Івана Гнатюка

Богдан ЗАЛІЗНЯК,
член НСПУ і НСЖУ

“Щодо характеристики моєї особи: звичайний селянин — працюючий, правдивий, мужній, принциповий; головна риса — смертельна любов до України і життєдайний гнів до її ворогів, а ще більше — до запруданців. Від материнської пісні, а потім — “Кобзаря”, полюбив поетичне, мелодійне слово. Нікого не слухаю, якщо сам у чомусь не переконаний; переважно керуюся тими думками, до яких приходжу самотужки. Вірю тільки Шевченкові — більше нікому, маю на увазі земних авторитетів. Пишу так, як мені само пишеться; дуже добре бачу і знаю свої творчі невдачі...”

Ці слова належать письменникові Іванові Гнатюку (1929—2005), який усе своє життя поклав на вітар знедоленої України. Про це говорили, зокрема, письменники і науковці у Львівській організації НСПУ 25 червня на відзначенні 90-річчя Лицаря Честі в літературі — видатного українського поета, перекладача, мемуариста, політв'язня московських концтаборів на Колімі, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка 2000 року.

Велик дійство доктор історичних наук, професор, поет Петро Шкраб'юк і поетеса та прозаїк Ольга Яворська. Виступали ті, хто особисто знав Івана Гнатюка або добре знайомий з творами письменника. — Тішуся, що Гнатюк — нині

свій у Спілці письменників, — розпочав свою натхненну розповідь Михайло Шалата. — Довго його тут не радо приймали... Такої чесної і сумлінної людини, як Іван Гнатюк, важко знайти. Соціска людина, чесна особистість... **В Івана я вчився жити.**

Особливо схвилювали мене ці слова пана Михайла. Бо я, двадцятирічний випускник Дрогобицького нафтового технікуму, 1966 року вперше зустрівся з письменником, який вділив мені для розмови дві з гаком години. Важко передати стан хлопця, який уперше розмовляє з письменником. Повірте, це не похвальба. Це глибоко запало в мою пам'ять: згода видатного письменника порозмовляти у своїй

бориславській квартирі з молоддю людиною, яка тоді ще не знала, що таке творчість.

Багато хто з присутніх узяв участь у створенні книги “Іван Гнатюк: життя і творчість” (серія “Літературні профілі”), яку Львівське видавництво “Сполум” (упорядник Галина Капініс) видало 2017 року. У тому, що ім'я українського поета, громадського діяча, багатолітнього в'язня ГУЛАГу Івана Гнатюка буде жити у нашій вдячній пам'яті, заслуга Романа Лубківського (відійшов уже, на жаль, в інший світ), який свого часу запропонував поетесі й прозаїку Ользі Яворській зібрати потрібні матеріали для того, щоб родичі, друзі, знайомі, які добре знали Івана Гнатюка, розповіли про нього в серії “Лі-

тературні профілі”. Було це 2015 року. А побачило світ це оригінальне видання через два роки.

Упорядник видання Галина Капініс буквально пересипала книжку листами Івана Гнатюка (переважно) і листами до поета. А також — віршами, глибокою поезією, світлинами.

Узагалі Іван Гнатюк опублікував 16 поетичних збірок і чотири — прози. Переклав твори білоруських, польських, сербських та інших зарубіжних поетів. Усе життя любив Україну, про що й свідчать його поетичні рядки:

“Сам Бог велів любити Україну — // Нещасний край манкуртів і заброд. — // Люб'ть її не ідолопоклінно, // А як життя, як долю, як народ!”

Олексій КУЖЕЛЬНИЙ: «Театр робить незнайомих людей близькими»

Надзвичайний і Повноважний посол Грузії в Україні Гела Думбадзе не лише політик, а й митець. В Україні відбуваються виставки його картин, видають збірки творів. А нещодавно у Київській академічній майстерні театрального мистецтва “Сузір’я” поставили його п’єсу “Шіола”. Про нову роботу театру наша розмова з режисером-постановником, народним артистом України Олексієм Кужельним.

— Якими були перші Ваші враження від тексту п’єси?

— Завжди думаю, чому цей текст потрапив саме до мене. Напевне, не випадково. У центрі твору дві людини, які люблять одне одного. Але щось незрозуміле відбувається в сім’ї, що, можливо, й не ставить під загрозу існування самої родини, однак потребує якогось осмислення. А цінність вистави в тому, що вона пропонує вирішення цієї проблеми.

Часу на репетиції було мало. Не могли посидіти над виставою, за Станіславським, за столом. Але можливо й не було такої глибокої потреби. Багато речей ми чи то придумали, чи то відчували і додали до тексту якісь свої ходи. Так відбувається майже з кожною п’єсою. І це ознака того, що в п’єсі є енергія, яка захоплює людей, закликає до діалогу і надихає працювати.

Можна безкінечно занурюватися в матеріал і отримувати від цього насолоду. Але в якийсь момент треба сказати “стоп” — цього достатньо, аби виходити на діалог із глядачем. Решту додаватиме життя вистави. І в цьому є велика мудрість.

Репетиційний процес будь-якої вистави особливий. Це не калька, не схема — це питання життя, як воно відбувається. Вистава — жива істота, спочатку примхлива як немовля, далі проходить всі етапи зрілості як людина. І завдання — випустити виставу до глядача в момент її розквіту.

— Кілька слів про виставу.

— Його зробила Ольга Джигурда, з якою ми довгий час робили програму “Сценограф” на телеканалі “Культура”. З одного боку йдеться про темпераментний, активний, веселий народ, який любить танцювати і співати. А з іншого — про часи страшного занепаду (90-ті роки минулого століття), великого песимізму. Тут зафіксовані у піснях і танцях настрої народу, його оптимістичний потенціал, який перемагає все. Ці моменти сьогодні дуже важливі для нас.

— Це перше звернення нашого театру до грузинської драматургії, — розповідає Олексій Павлович. — Коли запропонували поставити Думбадзе, в мене не було ніяких запитань. Адже у Нодара Думбадзе була фантастична проза, кіносценарії. А Гела — його племінник, посол і політик. Ми вже поставили вистави за Арпадом Гьонцом — президентом Угорщини, Вацлавом Гавелом — президентом Чехословаччини, Юанном Павлом II — папою Римським.

Здавалось би, у “Шіолі” змальована дуже проста ситуація, в якій немає якихось особливих сентенцій. Але від вистави до вистави я дедалі більше радію тому, як це сприймає глядач, які відгуки залишає. І це страшенно приємно, оскільки за життєвою простотою є якась глибина. У житті все просто, але настільки глибоко, наскільки глибоким є будь-який вияв життя.

Найголовніше з того, що відбувається в театрі, — момент близькості між глядачем і театром, між глядачем і артистами — те, що робить незнайомих людей близькими. Ті проблеми, ті погляди на життя, висновки, які робить глядач, — усе це єднає і творить мистецьку культурну спільноту.

— Чия була ідея поставити цю п’єсу в театрі “Сузір’я”?

— Це ініціатива попереднього посла Грузії в Україні Грігола Катамадзе, переклад з грузинської здійснила його донька — Тамара Катамадзе, яка нині вивчає українську філологію. А Гела Думбадзе на той час теж працював у Посольстві. І вже робив в Україні виставки своїх картин. Представлена історія близька мені. Це народна дипломатія. Я вважаю, що пошуки вибудови

симпатій народів дуже тонкі. Безумовно, є симпатія українців до грузинів і грузинів до українців. Але це не те саме, що симпатія українців до італійців. Як знайти оцю дуже тонку і дуже теплу нугу, в чому особливості цієї симпатії? Це завдання і митців, і дипломатів, і політиків, і всіх людей, які своїми професіями і уподобаннями зближують ці речі.

Радий, що вистава відбулася саме на сцені нашого театру. У ній узяли участь, як завжди, актори з різних театрів. Для нас було важливим елементом, що така історія сім’ї мала матеріальний характер, певною мірою була підкріплена документально. Актор Тарас Жирко разом з сином Володимиром-Іваном і дружиною Тетяною Олексенко-Жирко стали ніби тією сім’єю, з якою більшою чи меншою мірою можна поєднувати долю персонажів п’єси.

Тарас Жирко вже ставив у нас виставу “Момент кохання”, яка нині йде на сцені Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка. Його дружина та син грають у нашому театрі вперше. А для актора Київського національного академічного Молодого театру Ігоря Щербака це вже друга робота в “Сузір’ї”.

Коли збираються талановиті артисти з різних театрів, то відбувається взаємобогачення. Не можу сказати, що ми віднайшли щось нове. Але з’явилося багато нового в наших стосунках, у нашій творчій лабораторії, в наших мистецьких пошуках.

Здається, ти знаєш, як робити, у тебе є досвід, і ти маєш чіткий маршрут до результату, а щоразу все відбувається наче вперше.

Задум цієї вистави у народного артиста України Миколи Буравського виник ще двадцять років тому. Матеріал збирав з усіх можливих джерел. Опрацював чимало збірок творів, записував давні пісні від людей. Самі репетиції тривали лише два місяці, значно довшим був підготовчий процес.

Починається вистава піснею “Помагай нам, Боже, на вулицю виходити, людей повідати, пісень поспівати”. Ця пісня — язичницький гімн, що сягає корінням дохристиянської доби. Саме з цієї пісні наші предки починали обряд Русалії. Після ознайомлення з цим твором Микола Буравський зрозумів, з чого починати програму і як вона розвиватиметься.

Подорож у сиву давнину

У репертуарі Київського академічного театру українського фольклору “Берегиня” чимало вистав, яким багато років. Не втрачає актуальності “Чумацький шлях”, “Наддніпрянське весілля”, вистава “Животоки”, з якої театр розпочинав свою творчу біографію. Нещодавно відзначила десятиріччя вистава “Русалії”. Це особлива постановка, адже в ній йдеться про життя наших предків у язичницьку добу.

Крім язичницьких, у кінці вистави представлено і християнські пісні, бо сам обряд Русалії, започаткований у дохристиянську добу, здійснювався і пізніше. Спочатку люди йшли на цвинтар, поминали померлих. Відразу після цього, хоч як дивно, приходили скоморохи, починалися пісні й танці.

Важливий епізод — обряд проводу русалок, яких наші предки дуже любили і жаліли. “Проведу, проведу русалочку до бору, а сама повернеться додому”, — співається у народній пісні.

Інший епізод пов’язаний з воїнами, яких називали русальцями. Вони захищали рідні поселення і людей, які там проживали. Це були дуже войовничі, мужні й хоробрі хлопці. А у виставі показано сцену бою.

Наші предки вміли не лише воювати, а й відпочивати. “Пиймо сурицю” — таку назву має одна з представлених у виставі пісень. А суриця — це напівхмельний напій, який дуже полюбляли наші предки. Також вони пили мед, а міцні алкогольні напої тоді були не в пошані.

— Русичі були дуже набожними людьми, — розповідає режисер-постановник. —

Вони стояли за своїх богів — Перуна, Світовиди, Дивовида та інших. А боги їх захищали. Основна думка, яку я намагався провести через весь сюжет, — це прославлення Землі нашої, богів наших і звичаїв наших.

Весь час на сцені — провідний артист театру Анатолій Пахомов. Заслужена артистка України Надія Буравська виконує зі сцени причитання, це дуже складний матеріал, з якими може впоратися не кожен виконавець. Поряд з ними сузір’я досвідчених та молодих виконавців, кожен з них вносить свою частку у створення цього яскравого сценічного дійства.

На сцені чимало дохристиянських символів — колеса, булави і т. ін. А костюмами творці вистави намагалися максимально відтворити дух тієї епохи. Завдання було не з простиж. Адже сьогодні мало хто може взятися за пошиття автентичних костюмів, до того ж для цього потрібно було знайти чималі кошти. Спонсорів, на жаль, не знайшли, роботу здійснили силами театру.

Одним із найскладніших завдань був підбір музики. Адже частині пісень більше тисячі років. Потрібно було визначити, як вони звучатимуть, які будуть ритми. До то-

го ж зараз немає таких музичних інструментів, які були в ті давні часи. Отож у виставі використали баян, цимбали, інші сучасні інструменти. Однак у комплексі все це звучить переконливо. Велику роботу при підготовці музичного матеріалу разом з режисером-постановником здійснив керівник оркестру театру Юрій Мілевський.

Зануритися в давню епоху допомагають і автентичні танці, над постановкою яких плідно працював Владислав Вітковський.

Показ вистави збігся з днем народження Юрія Мілевського. А в “Берегині” вже тридцять років існує традиція вітати іменників зі сцени. Отож того вечора пан Юрій отримав побажання на многа літа від колег та глядачів.

З виставою театр побував у Житомирі, Обухові, Броварах, інших районних центрах Київщини. Хотіли б здійснити великі гастролі, аби “Берегиню” побачила вся Україна, а можливо, й інші країни. Однак гастролі — справа не з дешевих, а держава не допомагає. Не поспішають долучитися і меценати. Залишається сподіватися, що ситуація зміниться, і наша влада повернеться обличчям до української культури.

А в планах Миколи Буравського поновлення вистави “Славні козаки-запорожці”. На його переконання, ця тема завжди була і буде актуальною. До нової сценічної версії додадуть пісні і танці. Оновлених “Славних козаків-запорожців” глядачі зможуть побачити вже в наступному театральному сезоні.

— Над чим працюєте зараз? — Цей сезон для нас був дуже складним. Є втрати. Також була проблема з сайтом, через що ми на півроку практично випали з інформаційного простору. Наразі її вирішено.

Як завжди, маємо безліч планів. Катя Степанкова готує виставу, в якій буде балетмейстером і виконавицею однієї з ролей. Також гратимуть Олексій Скляренко і Ксенія Ніколаєва.

А я радію, коли просувається моя багаторічна постановка за твором Еріка Емануеля Шмітта “Мадам Плілінська і таємниця Шопена”, а також Гете “Фауст”. Поки що це проза, яку автор сам хоче грати. Але, думаю, в нього це все ж буде більше літературна історія, а в нас — вистава.

Фото надано театром

Фото надано театром

Фото надано театром

Фото надано театром

Фото надано театром

Фото надано театром

Фото надано театром

Фото надано театром